Birøktere og kompetansebehov

Hanne Eldby

Rapport 6 - 2002

Norsk Landbrukssamvirke

NORGES BONDELAG

Landbrukets
Utredningskontor

Schweigaardsgt. 34C
Pb 9347 Grønland
N-0135 OSLO
Tlf: 22 05 47 00
Fax: 22 17 23 11
E-post: lu@landsam.com
http://lu.landbruk.no

Forord

I denne rapporten inngår resultatene fra en spørreundersøkelse blant birøktere om hvor de dekker sitt kompetansebehov, og hvordan de helst ville sett at tilbudet om opplæring og rådgivning skulle vært. Videre er det også sett på hvordan andre organisasjoner dekker sine medlemmers behov for opplæring og rådgivning, samt hvilke muligheter som finnes med hensyn til finansiering av ulike løsninger.

Rapporten er skrevet på oppdrag fra Norges Birøkterlag og Honningcentralen AL, og bakgrunnen er et ønske om å forbedre det tilbudet som birøkterne har i dag til opplæring og rådgivning. Hensikten er å profesjonalisere birøkterne i større grad enn i dag, for derigjennom å øke utbudet av norskprodusert honning i markedet.

Problemstillinger og spørsmål er utarbeidet i samarbeid med referansepersonene i prosjektet, som er Trond Gjessing, daglig leder i Norges Birøkterlag, og Arnulf Moe, direktør i Honningcentralen AL.

Landbrukets Utredningskontor har stått for utformingen av spørreskjema, analyse, innsamling av informasjon og skriving av rapporten, og står fullt ut ansvarlig for de analyser, kommentarer og slutninger som er trukket i rapporten. Arbeidet er utført av Hanne Eldby, som er utreder ved Landbrukets Utredningskontor.

Vi vil benytte anledningen til å takke Norges Birøkterlag og Honningcentralen AL for et interessant oppdrag. I tillegg vil vi takke alle birøkterne som har tatt seg tid til å besvare spørreskjemaet som de fikk tilsendt i posten.

Oslo, oktober 2002

Bjørn Strøm

Innhold

1 INNLEDNING 1
1.1 OPPLÆRING OG RÅDGIVNING 2
1.2 OPPLÆRINGS OG RÅDGIVNINGSSITUASJONEN FOR BIRØKTERE I DAG 3
1.2.1 Kursvirksomheten 3
1.2.2 Kurs i yrkesretta birøkt 4
1.2.3 Arktisk birøkt 4
1.3 RAPPORTENS OPPBYGGING 5

2 BAKGRUNNSINFORMASJON OM BIRØKTERNE 7
2.1 METODE 7
2.2 ALDER 7
2.3 ERFARING MED BIRØKT 9
2.4 KVINNER OG MENN 10
2.5 GEOGRAFI 10
2.6 VIKTIGSTE INNTEKTSKILDE 11
2.7 HOBBY ELLER YRKE? 11
2.8 OPPSUMMERING 12

3 MOTIVASJON FOR Å DRIVE BIRØKT 13
3.1 REKRUTTERING GJENNOM KJENTE 13
3.2 HVORFOR STARTE OPP MED BIRØKT 14
3.3 BEGRENSNINGER FOR Å SATSE MER PÅ BIRØKT 15
3.4 HVORFOR FORTSETTE SOM BIRØKTER? 17
3.5 OPPSUMMERING 19

4 EVALUERING AV KOMPETANSETILBUD OG BEHOV 20
4.1 KUNNSKAPSKILDER 20
4.2 FAGBLADET "BIRØKTEREN" 24
4.3 DELTAKELSE PÅ KURS 25
4.4 VURDERING AV KOMPETANSEBEHOV OG BETALINGSVILLIGHET 28
4.4.1 Telefonrådgivning 32
4.4.2 Helgekurs 33
4.4.3 Forsøksring 34
4.5 OPPSUMMERING 34

5 PRODUKSJONSPLANER OG OMSETNING 36
5.1 PRODUKSJONSPLANER 36
5.2 OMSETNING 37
5.3 OPPSUMMERING – SETT I FORHOLD TIL BETALINGSVILLIGHET 38

6 RÅDGIVNING OG KOMPETANSEUTVIKLING I LANDBRUKET 40
6.1 LANDBRUKETS FORSØKSRINGER 40
6.1.1 Finansiering av forsøksringene 41
6.1.2 Veksthusringen 42
6.1.3 Pyntegrøntringen 43
6.2 SAMVIRKEORGANISASJONENE 45
6.2.1 Felleskjøpene 45

6.2.2 Prior 46
6.2.3 Norsk Kjøttsamvirke 47
6.3 NORSK SAU OG GEITALSLAG 48

7 ALTERNATIVER FOR BIRØKTEREN 49
7.1 BU-MIDLER 49
7.1.1 Sentrale BU-midler 49
7.1.2 BU-midler på fylkesnivå (ved Fylkesmannen) 50
7.1.3 BU-midler på fylkesnivå (ved SND) 51
7.2 KOMPETANSEUTVIKLINGSPROGRAMMENE: KUP OG KIL 51
7.2.1 KUP 52
7.2.2 Kompetanseutvikling i landbruket 53
7.3 VERDISKAPINGSPROGRAMMET FOR MATPRODUKSJON 56
7.4 EVL-FONDET 58
7.5 VOKSENOPPLÆRINGMIDLER 59
7.5.1 Studieforbund 60
7.5.2 Fjernundervisning 60
7.5.3 Andre muligheter 61
7.6 OPPSUMMERING 61

8 KONKLUSJONER 63
8.1 BIRØKTERNES BRUK AV – OG BEHOV FOR KOMPETANSE 63
8.2 HVORDAN MØTE BEHOVET? 64

VEDLEGG 1 - SPØRRESKJEMA 67

1 Innledning

Det finnes i dag 4 – 5 000 birøktere i Norge og om lag 80 000 bikuber. Norges Birøkterlag har 3 500 medlemmer og lokallag over hele landet. De norske birøkterne kan deles inn i tre grupper; såkalte hobbybirøktere, som ikke leverer næringsoppgave, de som har birøkt som eneyrke, og de som driver i tillegg til annen næring, men hvor omfanget er så stort at de er momspliktige. Næringens utøvere er med andre ord en sammensatt gruppe med hensyn til hva de ønsker å få ut av birøkten; en interessant hobby eller et levebrød, eventuelt ved siden av annen inntekt.

Det har vist seg å være behov for mer honning i Norge enn det som produseres. Figur 1.1 under viser at Honningcentralen AL, mottok 1200 tonn honning i toppåret 1991, mot bare en tredjedel i bunnåret 1998. Siden 1998 har leveransene økt jevnt hvert år, men de utgjorde i 2001 likevel bare to tredjedeler av nivået i 1991. Hovedårsaken til de store variasjonene er betinget av været. Figur 1.1 viser videre at høy produksjon også medfører høye inntekter, i alle fall med de volum som har vært i løpet av den siste 15-årsperioden. Det ser derfor ut til at markedet klarer å ta ut et langt høyere volum enn det som produseres i dag, uten at dette medfører overproduksjon og påfølgende lave priser.

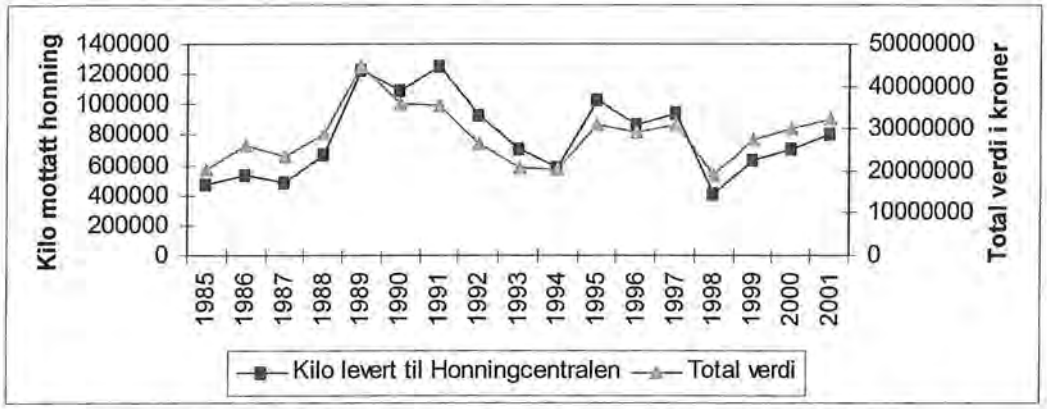

Figur 1.1 Leveranser til Honningcentralen og total verdi i kroner fra 1985 til 2001

Det er utfordringene som ligger i å få produsert mer honning på en mer effektiv måte som er Norges Birøkterlag og Honningcentralen AL sin bakgrunn for å be Landbrukets Utredningskontor om å skrive denne rapporten.

Problemstillingen blir derfor å undersøke hvordan man kan yrkesrette honningproduksjonen i større grad enn i dag for gjennom dette å legge forholdene til rette for økt produksjon.

For å operasjonalisere problemstillingen ble følgende underproblemstillinger satt opp:

1. Gjennomføre en analyse av opplærings- og rådgivningsbehovet til birøkterne. Spørsmål som må besvares er hvilke behov som eksisterer, og utgreie for ulike behov hos ulike grupper av birøktere.
2. Gjennomføre en analyse av eksisterende opplærings og rådgivningsordninger, for å se på hvordan disse dekker behovet som er framkommet i arbeidet med underproblemstilling 1.
3. Utrede hvilke andre ordninger som eksisterer som det er det mulig å benytte i arbeidet med opplæring og rådgivning av birøktere.
4. Foreslå alternative måter å organisere opplæring og rådgivning i tråd med de erfaringene som er trukket fra underproblemstilling 1, 2 og 3.

1.1 Opplæring og rådgivning

Rådgivning kan avgrenses til å gjelde prosessen som går ut på å analysere en problemstilling/situasjon og definere mulige tiltak. Formidling av kunnskap og motivering til endring er en integrert del av rådgivningen. Rådgivningen har som mål å tydeliggjøre produsentenes beslutningsgrunnlag og å gi den enkelte produsent bedre produksjonsresultat og økonomi (Strøm et al 1999[1]).

Formidling av kunnskap kan også skje i andre former, for eksempel kurs. Målsettingen vil også her være å gi produsentene kunnskap som kan tydeliggjøre produsentenes beslutningsgrunnlag og medføre et bedre produksjonsresultat. Skillet mellom rådgivning og opplæring er glidende, men ved rådgivning vil temaet for kunnskapsoverføringen i større grad være spesifikk i forhold til den enkelte produsentenes behov og mer i retning av kunnskapsoverføring fra fagperson til produsent, mens i kurssammenheng er problemstillingen mer temaorientert, og kunnskapsoverføringen skjer i større grad fra lærer / kursleder til en gruppe av kursdeltakere.

Forholdet mellom opplæring og rådgivning er likevel overlappende. Det er fullt mulig å drive rådgivning i gruppe, og på et kurs vil deltakerne gjerne diskutere stoffet med utgangspunkt i egne erfaringer og problemer de selv har støtt på i produksjonen.

I denne rapporten vil vi likevel forsøke å bruke betegnelsen opplæring/opplæringstiltak når vi snakker om kursvirksomhet og rådgivning når vi snakker om overføring fra en fagperson til en produsent på individbasis. Der det ikke er viktig å skille mellom formen på kunnskapsoverføringen vil vi rett og slett benytte begrepet kunnskapsoverføring.

[1] Rammebetingelser for rådgivningstjenesten i norsk landbruk. Rapport fra Landbrukets Utredningskontor.

1.2 Opplærings og rådgivningssituasjonen for birøktere i dag

Hvilke opplærings- og rådgivningstiltak birøkterne benytter seg av i dag, og hvordan de vurderer nytten av disse, er ett av temaene for spørreundersøkelsen som er gjennomført i forbindelse med skrivingen av denne rapporten. Dette vil vi komme tilbake til i kapittel tre. Her vil vi kort innledningsvis presentere kursvirksomheten samt to prosjekter som har som formål å yrkesrette birøktere.

1.2.1 Kursvirksomheten

Norges Birøkterlag er medlem av Bygdefolkets studieforbund, og medlemmenes organiserte kursvirksomhet skjer først og fremst i regi av dette studieforbundet. Kursaktiviteten varierer noe fra år til år. Figur 1.2 viser de mest benyttede kursplanene i løpet av de fem siste årene. Antall avholdte kurs var lavest i 1998, når vi ser på de fem siste årene. Da ble det avholdt 16 kurs, mot hele 41 i 2000. 2000 peker seg ut som et år da antallet kursdeltakere var dobbelt så høyt som de foregående årene.

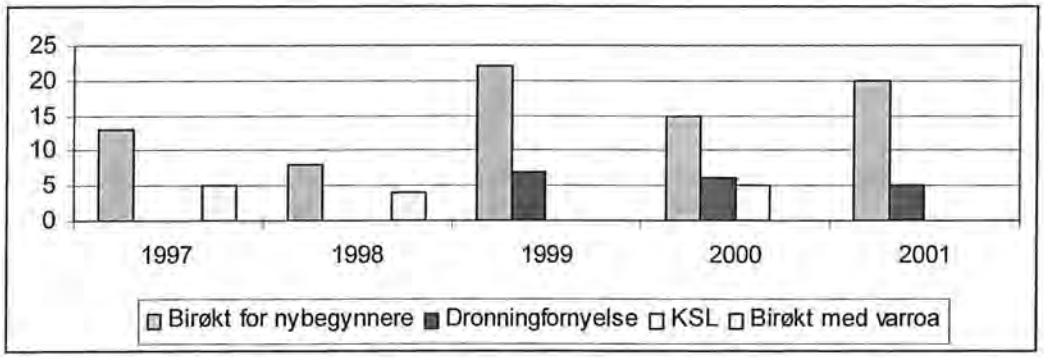

Figur 1.2 Antall kurs avholdt fra 1997 til 2001 etter tema
Kilde: Norges Birøkterlag - årsmeldinger

Bygdefolkets Studieforbund har utarbeidet godkjente studieplaner for de mest brukte kursene, blant annet: Birøkt for nybegynnere, birøkt med varroa og arbeid i slyngerommet. I tillegg avholdes det andre kurs alt etter ønskene til birøkterlagene. Til disse kursene må det utarbeides kursplaner som godkjennes av BSF. Kursene arrangeres lokalt, og arrangeres som studieringer med eller uten lærer.

I delkapittel 4.3 vil vi komme nærmere inn på birøkternes deltakelse på kursene, og hvordan de vurderer det faglige utbyttet av disse. Til studieaktiviteten gis det midler til voksenopplæring. Denne ordningen, slik den fungerer når det gjelder kurs arrangert av studieforbund, vil bli beskrevet i delkapittel 7.5.1.

I tillegg til kursene som arrangeres gjennom studieforbund, så er det også mulig å ta et fjernundervisningskurs "Birøkt som hobby og næring", som tilbys både til enkeltpersoner og brevringer. Dette kurstilbudet gis av fjernundervisningsinstitusjonen Natur og næring.

Birøkterne som deltok i spørreundersøkelsen ble ikke spurt om hvorvidt de har brukt dette tilbudet. Også denne typen kurs støttes av midler til voksenopplæring, og ordningen er beskrevet i delkapittel 7.5.2.

1.2.2 Kurs i yrkesretta birøkt

Det finnes i dag ingen formalisert opplæring av birøktere som skal bidra til at de er i stand til å ha birøkt som yrke. På bakgrunn av at dette har blitt ansett som et behov, er det blitt tatt initiativ til å utvikle et opplæringstilbud for yrkesretta birøktere på Sogn Jord- og Hagebruksskole. Prosjektet har som målsetting å "utvikle praktisk/teoretisk kurs i yrkesretta birøkt for å styrke framtida for norsk birøkt". Dette kurset skal senere kunne brukes av andre skoler. Delmålene er å: a) definere kursinnhold og omfang av ulike tema, b) kartlegge aktuelle kompetansemiljø og c) utvikle kursmateriell og planlegge praktisk og pedagogisk gjennomføring av kurset og til slutt d) gjennomføre kurs.

Det skal også vurderes hvordan kurset skal kunne bli kompetansegivende, og om det kan knyttes om mot læreplaner i skoleverket og bli godkjent som modulkurs.

Dette prosjektet er når dette skrives enda i startfasen, i og med at midler først ble innvilget i mai 2002. Prosjektet er finansiert gjennom Kompetanseutviklingsprogrammet i Landbruket (KIL). Siste halvår 2002 blir brukt til å definere kursinnholdet, utarbeide kursmateriell og tilpasse kursform og lengde. Dette vil skje i nært samarbeid med birøkternæringa, som er tungt inne i prosjektet med 4 av 5 medlemmer i styringsgruppa. Det tas sikte på å komme i gang med å avholde kurs i løpet av første halvår 2003.

Det er dermed for tidlig å evaluere resultatene av prosjektet, og det er heller ikke mulig å si noe om hvor stor interessen for kurstilbudet vil bli blant både nåværende og potensielle birøktere.

I tillegg til dette prosjektet skal det lages en modul for viderekommende i "Dronningavl", og denne er tenkt utprøvd ved en videregående skole i Vestfold. Senere tas det sikte på å lage flere slike moduler for viderekommende.

1.2.3 Arktisk birøkt

Arktisk birøkt er navnet på et prosjekt som er igangsatt i Nordland. Prosjektet ble startet opp i 2000 og er finansiert i hovedsak med BU-midler. I Nord-Norge har det vært drevet en sporadisk birøkt opp gjennom årene av enkeltpersoner. Det økonomiske utbyttet av birøkt kan være på høyde med resten av landet, men det mangler et faglig miljø som er lokalt forankret. For å utnytte det potensialet som finnes i Nordland, både med hensyn til de naturmessige forutsetningene og de birøkterne som allerede finnes, så ble prosjektet Arktisk birøkt satt i gang. Hovedmålet med prosjektet er å:

- Løfte det faglige nivået på en stedstilpasset utholdende birøkt, som utnytter de naturgitte forutsetningene på en best mulig måte, slik at birøkten i denne regionen kan bli en næring eller binæring tilknyttet landbruket i størst mulig grad, med høyest mulig økonomisk utbytte for birøkteren.

Videre har delmålene vært å sikre birøkterne et utbytte på 20 – 25 kilo honning per kube og forbedre overvintringen betraktelig. I løpet av prosjektets andre år skulle det satses på kursing, nettverksbygging og faglig oppgradering av birøkterne og rekruttering av nye birøktere med den målsettingen å doble antallet kuber (fra 500 til 1000). Samtidig skulle målet om 20 – 25 kilo per kube opprettholdes. I løpet av prosjektets tredje år skulle det sikres et grunnlag for å etablere et lokalt andelslag med et tilstrekkelig antall andelseiere til å bygge opp et lokalt honningtapperi under varemerket "Arktisk Honning".

Finansieringen av prosjektet er i hovedsak vært gjennom BU-midler (60 prosent), kommunene og birøkterlagene selv. I hovedsak har utgiftene bestått av kostnadene forbundet med å ha en prosjektleder/konsulent ansatt. Budsjettet er på 1.270.000 kroner. Prosjektet er ikke avsluttet.

1.3 Rapportens oppbygging

I de fire følgende kapitlene – to, tre, fire og fem – vil resultatene fra spørreundersøkelsen blant birøkterne bli presentert. Først, i kapittel to, vil vi få presentert bakgrunnsinformasjon om informantene. I kapittel tre vil vi ta for oss hva som motiverer potensielle birøktere til å starte med birøkt, hva de mener begrenser dem i å satse mer, og hva som motiverer dem. I kapittel fire vil vi se hvilke opplærings- og rådgivningstiltak de benytter seg av, og hvilke behov og ønsker de har med hensyn til kunnskapsoverføring. I femte kapittel vil vi se på hvilke produksjonsplaner dagens birøktere har, og i tillegg vil vi se på hvilke omsetningskanaler de benytter når de selger honningen.

I sjette kapittel vil vi presentere hvordan opplærings- og rådgivningsapparatet er bygd opp i noen andre organisasjoner i tilknytning til landbruket. Her vil arbeidet i Landbrukets Forsøksringer bli presentert, med spesiell vekt på de to landsomfattende forsøksringene som har blitt etablert de siste årene. Videre vil opplærings- og rådgivningsarbeidet i Felleskjøpene, Prior, TINE og Norsk Kjøtt bli presentert kort.

I syvende kapittel vil ordninger som på ulike måter bidrar til å støtte opplærings- og utviklingstiltak i tilknytning til landbruket bli presentert. Hensikten er her å se på hvem som kan bidra med støtte, og hvilke typer tiltak som kan være aktuell i forhold til de ulike støtteordningene. Her vil vi se på BU-midler, voksenopplæringsmidler, EVL-fondet, Kompetanseutviklingsmidlene og Verdiskapingsprogrammet for mat.

I kapittel åtte gjøres det et forsøk på å oppsummere hvor birøkterne står i dag, hvilke behov de har, og til slutt hvordan kan disse behovene møtes gjennom de finansieringsformene som foreligger.

2 Bakgrunnsinformasjon om birøkterne

I dette og de følgende tre kapitlene vil vi presentere resultatene fra en spørreundersøkelse om kompetansebehovet til birøktere. I dette kapitlet vil birøkterne bli presentert etter alder, kjønn, hvor de bor, hvilke andre yrker de har og om de mener at birøkt er en hobby eller et yrke for dem. Men først av alt vil vi beskrive selve undersøkelsen som er gjennomført.

2.1 Metode

Undersøkelsen ble gjennomført i mai 2002. Det ble sendt ut 700 spørreskjemaer til birøktere som er medlem i Norges Birøkterlag. Norges Birøkterlag har 3.500 medlemmer, av i alt mellom 4 og 5 000 birøktere i Norge. Mange birøktere er små, og i denne undersøkelsen er det et poeng å undersøke hvordan behovene til de små og de store skiller seg fra hverandre. Derfor ble det trukket 350 birøktere blant de som har mindre enn 30 kuber, og 350 blant de som har 30 kuber eller mer. Innenfor de to gruppene er trekkingen gjort på en slik måte at utvalgene er tilfeldig. Totalt kom det inn 453 svar innen fristen som var satt. Dette gir en svarprosent på 65 prosent. Dette må sies å være en høy svarprosent i en postal undersøkelse. Av de 453 personene som har svart har 211 oppgitt at de har mindre enn 30 kuber, og 201 har oppgitt at de har 30 kuber eller mer. 41 personer har ikke oppgitt kubetallet, og disse er ikke tatt med i beregningene i de følgende kapitlene.

Det er som nevnt lagt vekt på å undersøke om det er forskjeller mellom de små og de store birøkterne. Forskjeller som vi med 95 prosent sannsynlighet vil finne dersom vi hadde spurt alle, er signifikante og markert med stjerne i tabellene.

Selv om tabellene viser fordelingen på de enkelte variablene etter hvor mange bikuber informantene har, er vi likevel av og til interessert i å finne ut hvordan fordelingen er mellom to variabler uavhengig av hvor mange bikuber den enkelte har. For å sikre at resultatene blir representative, er det benyttet en vekt etter forholdstallet mellom små og store birøktere slik det er i virkeligheten. Norges Birøkterlag har 3.463 medlemmer, og 504 av disse hadde 30 kuber eller mer i 2002. Vekten blåser med andre ord opp de små birøkterne, slik at de utgjør 85 prosent av utvalget.

N. viser antallet respondenter som har svart på spørsmålet. Når N. varierer fra tabell til tabell, kommer dette av at det varierer noe fra spørsmål til spørsmål hvor mange som har gitt valide svar. På grunn av vektingen av "totalt"-kolonnen, er også N. vektet opp.

2.2 Alder

Vi vil starte med å presentere birøkterne i forhold til den bakgrunnsinformasjonen vi har om dem. Birøkterne har en forholdsvis høy gjennomsnittsalder. Den er 57 år for de som har under

30 kuber og 55 år for de som har 30 kuber eller mer[2]. Bare 2 prosent av birøkterne er under 30 år, og 22 prosent er mellom 30 og 45 år. 36 prosent er mellom 46 og 60 år, mens 40 prosent er over 60 år. Aldersforskjellene mellom de med få og mange kuber er små og ikke signifikant.

Tabell 2.1 Aldersfordelingen blant birøktere (i prosent)

	Under 30 kuber	30 kuber eller mer	Totalt – vektet
Under 30 år	3	2	2
30 – 45 år	22	20	22
46 – 60 år	35	43	36
Mer enn 60 år	40	35	40
Totalt	100	100	100
N.	203	196	1336
Gjennomsnittsalder	57 år	55 år	57 år

I tabellen over er aldersgruppene bare sammenlignet for de som har over eller under 30 kuber, og her ser vi små forskjeller. Men dersom man ser på de som har mellom 50 og 100 kuber, så er andelen over 60 år nede i 32 prosent, og blant de som har mer enn 100 kuber er bare 17 prosent over 60 år.

Det er også undersøkt om aldersfordelingen er ulik i de forskjellige regionene. Det kan se ut som om Vestlandet skiller seg ut med spesielt mange, 56 prosent, i gruppen som er eldre enn 60 år. Gjennomsnittet for hele landet er 40 prosent. I motsatt ende er Trøndelag og Nord-Norge med 27 prosent i denne aldersgruppen. Det sentrale østlandsområdet har den høyeste andelen av birøkterne som er 45 år eller yngre, 34 prosent, mens Vestlandet har 17 prosent og Hedmark, Oppland og Buskerud har 18 prosent i disse aldersgruppene.

De kvinnelig birøkterne er yngre enn sine mannlige kollegaer. Ni prosent av kvinnene er under 30 år, og 32 prosent er mellom 30 og 45 år. Bare 12 prosent er eldre enn 60 år. Totalt er det 35 kvinner i utvalget.

Når det gjelder aldersfordelingen i forhold til hvilken inntektsgivende aktivitet som er viktigst for birøkterne skiller først og fremst de som har oppgitt "annet" seg ut med å ha en høy andel, 74 prosent, som er over 60 år. Dette kan forklares med at gruppen "annet" i stor grad består av pensjonister i tillegg til selvstendige næringsdrivende utenfor jord- og skogbruket. De som har oppgitt at birøkt er deres viktigste inntektskilde skiller seg noe ut fra gjennomsnittet av alle, ved at det er en noe høyere andel, 47 prosent, som er i aldersgruppen 46 – 60 år, og en noe lavere andel enn for gjennomsnittet, 34 prosent, som er i aldersgruppen over 60 år.

[2] Til sammenligning er gjennomsnittsalderen blant gårdbrukere 48 år (BFJ 2002).

2.3 Erfaring med birøkt

Av tabell 2.2 ser vi at mer enn 20 prosent av birøkterne med mindre enn 30 kuber har under fem års erfaring med birøkt, mens det sammen gjelder bare seks prosent av de med mer enn 30 kuber. Av de som har minst 30 kuber er det totalt bare 17 prosent som har under 10 års erfaring. I motsatt ende ser vi at hele 60 prosent av birøkterne med minst 30 kuber har drevet med birøkt i mer enn 20 år. Dette kan tyde på svak rekruttering av store birøktere, men det kan også være et utslag av at nye birøktere gjerne starter med få kuber. Det kan likevel kanskje stilles spørsmål om man behøver 20 år på å "bli stor"?

Det er også undersøkt om det er forskjeller mellom de som har veldig mange bikuber og de som bare har litt over 30 bikuber i hvor lang erfaring de har med birøkt. Situasjonen er nokså lik for de som har mellom 30 og 50 kuber og de som har mer enn 100 kuber. Hovedskillet går her med andre ord mellom de som har mer eller mindre enn 30 kuber.

Tabell 2.2 Hvor mange år har du drevet med birøkt? (i prosent)

*[3]	Under 30 kuber	30 kuber eller mer	Totalt – vektet
Under 5 år	22	6	20
Fra fem til og med ni år	16	11	15
Fra ti til nitten år	19	23	20
Mer enn 20 år	43	60	46
Totalt	100	100	101
N.	211	201	1386
Gjennomsnitt	17	23	18

Det er også forskjeller mellom landsdelene med hensyn til hvor lang erfaring birøkterne har. Det er først og fremst Trøndelag og Nord-Norge som skiller seg ut. Her har 30 prosent under fem års erfaring, og ytterligere 26 prosent har mellom fem og ti års erfaring. 13 prosent har mellom ti og nitten år og 42 prosent har 20 år eller mer erfaring. Det er likevel Nordland og Troms som gjør utslaget på dette spørsmålet. I disse fylkene er det ingen av informantene som har mer enn ti års erfaring. I Nord-Norge har det tradisjonelt ikke vært drevet med birøkt, men i de senere årene er det arbeidet med å bygge opp et birøktermiljø også her. Trøndelags-fylkene er omtrent som gjennomsnittet for landet. I tabellene har vi likevel valgt å presentere Trøndelag og Nord-Norge sammen, i og med at det bare er ti informanter i de to nordligste fylkene. I Hedmark, Oppland og Buskerud er det bare 25 prosent av birøkterne som har holdt på i mindre enn ti år, noe som tyder på at nyrekrutteringen er svak.

[3] Stjerner i tabellene viser at det er signifikante forskjeller i fordelingen mellom de små og store birøkterne. I de tabellene der det ikke er stjerner kan forskjellene være et utslag av tilfeldighet.

Også når det gjelder erfaring er det en betydelig forskjell mellom de kvinnelige og mannlige birøkterne. Hele 55 prosent av kvinnene oppgir å ha mindre enn fem års erfaring, mot 16 prosent av mennene. Mens 49 prosent av mennene har minst 20 års erfaring gjelder det samme bare 15 prosent av kvinnene.

Når det gjelder hvilken virksomhet som er viktigst for økonomien, så skiller igjen de som har svart "annet" seg ut fra de øvrige, med å ha en høy andel, 62 prosent, som har mer enn 20 års erfaring med birøkt. Det er pensjonistene som her drar andelen opp. Den gruppen som har minst erfaring er de som oppgir lønnsarbeid som sin viktigste inntektskilde. I denne gruppen har 44 prosent mindre enn ti års erfaring, mot gjennomsnittet for alle som er på 35 prosent. Bare 32 prosent av de som har lønnsarbeid som viktigste inntektskilde har mer enn 20 års erfaring. Blant de som har birøkt som viktigste inntektskilde er det fem prosent som har holdt på i under fem år, 13 prosent har holdt på mellom fem og ti år og 55 prosent har mer enn 20 års erfaring.

2.4 Kvinner og menn

Vi har allerede vært inne på at det er ulikheter mellom kvinnelige og mannlige birøktere. I tabell 2.3 under ser vi at kvinner utgjør 11 prosent av de som har mindre enn 30 kuber og 7 prosent av de som har 30 kuber eller mer. Denne forskjellen mellom kvinner og menn er imidlertid ikke signifikant. Det er her heller ikke signifikante forskjeller mellom landsdeler eller hvilken inntektskilde som er viktigst for økonomien i fordelingen mellom kvinnelige og mannlige birøktere.

Tabell 2.3 Kjønn (i prosent)

	Under 30 kuber	30 kuber eller mer	Totalt – vektet
Kvinner	11	7	10
Menn	89	93	90
Totalt	100	100	100
N.	205	195	1346

2.5 Geografi

Det er signifikante forskjeller mellom landsdelene med hensyn til andelen birøkterne som har mindre enn 30 kuber og de som har flere. Det kan se ut som om en noe høyere andel av birøkterne på det sentrale Østlandet og i Agder og Rogaland har mer enn 30 kuber enn i landet som helhet. I motsatt retning trekker Hedmark, Oppland og Buskerud og Trøndelag og Nord-Norge. Ingen av informantene fra Nordland og Troms har 30 kuber eller mer. Vestlandet er nokså likt representert blant både de små og store birøkterne.

Tabell 2.4 Geografisk fordeling (i prosent)

*	Under 30 kuber	30 kuber eller mer	Totalt - vektet
Det sentrale Østlandet	17	28	19
Hedmark, Oppland og Buskerud	36	29	35
Sørlandet og Rogaland	17	25	18
Vestlandet	15	12	14
Trøndelag og Nord-Norge	15	7	14
Totalt	100	101	100
N.	202	196	1330

2.6 Viktigste inntektskilde

Om lag halvparten av birøkterne, 52 prosent av de som har under 30 kuber og 40 prosent av de som har 30 kuber eller mer, oppgir at lønnsarbeid er deres viktigste økonomiske aktivitet. Den nest største gruppen er de som har svart "annet". Som nevnt tidligere er dette i stor grad pensjonister og selvstendig næringsdrivende utenfor jord- og skogbruket. De som har jordbruk som viktigste inntektskilde utgjør om lag 11 prosent av birøkterne, og de er likt representert både blant de med få og mange kuber. Hvis vi ser nærmere på de som har mer enn 30 kuber, så finner vi en tendens i retning av at de som har birøkt som viktigste inntektskilde blir sterkere og sterkere representert i gruppen, jo flere bikuber det dreier seg om, mens de andre yrkesgruppene tar lavere andeler.

Tabell 2.5 Hvilken aktivitet betyr mest for økonomien din (i prosent)

	Under 30 kuber	30 kuber eller mer	Totalt – vektet
Birøkt	1	26	5
Jordbruk	11	12	11
Skogbruk	1	2	1
Lønnsarbeid	52	40	50
Annet	36	21	34
Totalt	101	101	101
N.	196	190	1291

2.7 Hobby eller yrke?

Til slutt vil vi se på birøkternes vurdering av om den aktiviteten de driver er hobbybasert eller yrkesrettet. Totalt er det om lag åtte av ti birøktere som er klare på at det de driver med er hobbybasert. 13 prosent oppgir at birøkten deres er yrkesrettet, mens seks prosent er usikre. Av de som har mindre enn 30 kuber er det seks prosent som mener at de er yrkesrettete

birøktere, mens fem prosent er usikre. Motsvarende oppgir over halvparten, 56 prosent, av de med minst 30 kuber at de er yrkesrettet, mens 33 prosent av disse svarer at det de driver med er hobbybasert. Det er flere som er usikre i denne gruppen.

Ser vi nærmere på de som har mange kuber viser det seg at 27 prosent av de som har mellom 30 og 49 kuber regner seg som yrkesrettet, mens det samme gjelder henholdsvis 60 og 90 prosent av de som har mellom 50 og 99 kuber og mer enn 100 kuber.

Tabell 2.6 Birøkt som hobby eller yrke (i prosent)

	Under 30 kuber	30 kuber eller mer	Totalt – vektet
Hobbybirøkter	90	33	81
Yrkesrettet birøkter	6	56	13
Ikke sikker	5	11	6
Totalt	101	100	100
N.	209	199	1373

Det er forskjeller etter hvilken inntektskilde som er viktigst for birøkterne og om de regner seg som yrkesrettete. Det er jo ikke overraskende at det er en høy andel, 67 prosent, av de som oppgir birøkt som viktigste inntektskilde, som mener at de er yrkesrettete, men de som oppgir at jord- og skogbruk er viktigst for dem er også overrepresentert i forhold til gjennomsnittet med 34 prosent yrkesrettete. Som vi så av tabell 2.6 er det veide gjennomsnittet som mener de er yrkesrettet 13 prosent.

2.8 Oppsummering

Vi har nå fått presentert noen bakgrunnsopplysninger om birøkterne. Som en oppsummering kan vi si at birøkterne har en forholdsvis høy gjennomsnittsalder og at flertallet er menn. De kvinnelige birøkterne skiller seg ut ved å være yngre, og ved at de har drevet på med birøkt i kortere tid enn mennene. For øvrig skiller kvinnene seg lite ut med hensyn til antall bikuber de har og hvilken inntektskilde som er viktigst for dem. Manglende nyrekruttering til birøkten kan se ut til å bli et problem på sikt. Nesten halvparten av birøkterne har holdt på i over 20 år.

Birøkt er også en næring som i hovedsak er en hobbyaktivitet for flertallet av utøverne. Totalt sett er det bare 13 prosent som regner seg som yrkesrettete birøktere, mens over 80 prosent oppgir at aktiviteten er en hobby for dem. Halvparten av birøkterne oppgir at deres viktigste inntektskilde kommer fra lønnsarbeid, bare fem prosent svarer birøkt og 12 prosent oppgir jord- og skogbruk. Hver tredje birøkter oppgir "andre" inntektskilder, noe som for svært mange betyr at de er pensjonister.

3 Motivasjon for å drive birøkt

I forrige kapittel så vi at gjennomsnittsalderen blant birøkterne er høy, og at veldig mange har drevet lenge med birøkt. Dette tyder på svak rekruttering. I dette kapitlet skal vi se på hva som fikk birøkterne til å starte opp med bier, og hva som eventuelt kan få de til å slutte eller satse mer. Dette er viktig informasjon å ha med seg for å vite hva som skal til for å rekruttere nye birøktere, og for å motivere dem til å satse på birøkt i noe større skala enn det drives i dag.

3.1 Rekruttering gjennom kjente

En antakelse vi hadde under planleggingen av denne undersøkelsen, er at de fleste som starter med bier er kjent med næringen gjennom at de kjente birøktere da de startet opp. Dette viser seg også å være situasjonen for de fleste. Totalt er det bare 16 prosent av birøkterne som oppgir at de ikke kjente noen andre birøktere da de startet opp. Dette viser hvor viktig det er for birøktere å være klar over at rekruttering til næringen i stor grad er et spørsmål om personlige kontakter. Ganske mange, 31 prosent, opplyser at de kjente noen i familien, 16 prosent oppgir at de hadde naboer som drev med birøkt, og litt over halvparten oppga at de hadde andre kjente som drev på med birøkt. Det kan se ut som om de store birøkterne i noe større grad er rekruttert gjennom familie, men sammenhengen er her ikke signifikant.

Tabell 3.1 Kjente du noen som drev eller hadde drevet med birøkt, da du startet opp? (i prosent)[4]

	Under 30 kuber	30 kuber eller mer	Totalt – vektet
Ja, noen i familien	30	38	31
Ja, nabo(er)	16	19	16
Ja, andre kjente	52	48	51
Nei, jeg kjente ingen	17	10	16
N.	211	201	1329

Vi har undersøkt om det er forskjeller mellom birøkterne ut fra kjønn, alder, erfaring, geografi og hvilken inntektskilde som er viktigst for dem. I det følgende vil vi presentere de funnene som er signifikante. Det ser ut som om familie er en viktigere rekrutteringskanal i Hedmark, Oppland og Buskerud samt Sørlandet med Rogaland. I de første tre fylkene oppgir 43 prosent at de kjente noen i familien som drev med birøkt og på Sørlandet og i Rogaland oppgir 42 prosent det samme. Det er færrest som oppgir at noen i familien drev på med birøkt i Trøndelag og Nord-Norge, der det er 19 prosent mot landsgjennomsnittet på 31 prosent.

[4] I denne tabellen er det ikke noen rad som viser totalt. Dette er fordi informantene kunne oppgi flere svar, og derfor vil ikke prosenttallene gå opp i 100. Utover i rapporten vil det i samtlige tabeller der informantene kunne

Det er ingen grupper som skiller seg ut fra gjennomsnittet i andel som hadde nabo som drev på med birøkt. Når det gjelder "andre kjente" er det imidlertid 53 prosent av de mannlige birøkterne som oppgir at de hadde dette, mot 32 prosent av kvinnene. Det er også langt vanligere at de som har jord- og skogbruk som viktigste inntektskilde kjente noen som drev med birøkt enn de som har andre inntektskilder. Blant jord- og skogbrukerne oppgir 62 prosent at de kjente andre birøktere før de selv startet opp.

Totalt er det 16 prosent av birøkterne som oppgir at de ikke kjente noen som drev på med birøkt. Dette ble oppgitt av 27 prosent av kvinnene mot 15 prosent av mennene. I aldersgruppen under 30 år er det ingen som har sagt at de ikke kjente noen, mens i aldersgruppen 30 – 45 år er det hele 27 prosent som ikke kjente noen. Det er også langt flere av de som har under fem års erfaring med birøkt, 27 prosent, som ikke kjente noen birøktere da de startet enn i de andre aldersgruppene. Vi har allerede nevnt at familie var en viktig rekrutteringskanal i Hedmark, Oppland og Buskerud og på Sørlandet og i Rogaland. I disse fylkene er det også langt lavere andeler som oppgir at de ikke kjente noen som drev på med birøkt da de startet. På Sørlandet og i Rogaland er det bare 3 prosent som opplyser at de ikke kjente noen, og i de tre andre fylkene er det ti prosent som opplyser det samme. I Trøndelag og Nord-Norge derimot, er det hele 37 prosent som oppgir at de ikke kjente noen birøktere da de startet. Her trekker Nordland og Troms opp andelen, ved at hele åtte av de ti informantene i disse fylkene ikke kjente noen da de startet.

3.2 Hvorfor starte opp med birøkt

Selv om bekjente er viktig for rekrutteringen til birøkt, så ønsker vi å undersøke hva som var motivasjonen for å velge å starte med birøkt selv. Derfor har vi spurt om hva birøkterne selv mener var årsaken til at de ønsket å gå inn i næringen. Den årsaken som er nevnt av flest, er at birøkt er en spennende aktivitet. Hele 71 prosent av utvalget har oppgitt dette. Den nest viktigste grunnen er naturinteresse, som er oppgitt av 45 prosent. Videre følger at de liker honning, 38 prosent, og at birøkt er lett å kombinere med annen yrkesaktivitet, 33 prosent. Det er flere i gruppen som har mer enn 30 kuber som har oppgitt dette som en årsak til å starte opp. 21 prosent har oppgitt at de fikk overta utstyr etter en som sluttet med bier, og 20 prosent har oppgitt at det er positivt med pollinering i kulturvekster. Den årsaken som blir oppgitt av færrest, 13 prosent, er at det er gode fortjenestemuligheter i birøkten. Det er flere i gruppen som har mer enn 30 bikuber som oppgir dette som grunn, men til og med i denne gruppen er det bare 18 prosent som mener at dette var en viktig årsak til at de startet med bier. Svarene som er avgitt av birøkterne selv, forsterker dermed inntrykket mange har av at birøkt i stor grad er en interessebaser aktivitet. Selv når vi undersøker blant de som har mer enn 100 kuber oppgir bare 20 prosent at fortjenestemuligheter er en viktig årsak til satsningen.

---

oppgi flere svar ikke bli brukt noen rad som viser totalt. Dersom det bare kan avgis ett svar vil vi derimot ha denne raden.

Tabell 3.2 Årsaker til å begynne med birøkt (i prosent)

	Under 30 kuber	30 kuber eller mer	Totalt – vektet
Spennende aktivitet	71	73	71
Gode fortjenestemuligheter*	11	18	13
Lett å kombinere med annet yrke*	31	42	33
Pollinering i kulturvekster	21	14	20
Naturinteresse	44	47	45
Liker honning*	39	27	38
Fikk overta utstyr av en som sluttet	22	20	21
N.	211	201	1346

Også når det gjelder svarene på disse spørsmålene vil vi undersøke om det er forskjeller mellom birøkterne etter kjønn, alder, geografi, erfaring og hvilken inntektskilde som er viktigst for dem. Det at birøkt er en spennende aktivitet er viktig for alle, men det er langt færre blant de kvinnelige birøkterne, 58 prosent mot 73 prosent av mennene, som har oppgitt dette som årsak til at de startet. Videre er det spesielt mange som har oppgitt dette på det sentrale Østlandet, 82 prosent, og spesielt få som har oppgitt det på Sørlandet og i Rogaland, 55 prosent. Av de som har birøkt som viktigste inntektskilde, oppgir 81 prosent at spenningen med birøkten var en viktig grunn, mens blant de som har jord- og skogbruk som viktigste inntektskilde er andelen nede i 59 prosent.

Når det gjelder fortjenestemulighetene som oppstartsgrunn, er det bare de som er under 30 år som skiller seg ut. I denne gruppen oppgir 39 prosent fortjeneste som en grunn til at de startet opp. Den samme aldersgruppen skiller seg også ut fra de øvrige med at mange, 22 prosent, har svart at det er positivt med pollinering i kulturvekster. Naturinteresse blir også oppgitt blant 65 prosent i denne aldersgruppen, mot 45 prosent av alle birøkterne. Naturinteressen ser ut til å synke proporsjonalt med økende alder. I den eldste aldersgruppen, de over 60 år, er dette oppgitt som grunn til at de startet av 36 prosent. Årsaken "liker honning" blir også oppgitt i større grad av de yngste. 65 prosent av de under 30 år oppgir dette som grunn, mot 38 prosent av alle birøkterne. Generelt kan man kanskje derfor tolke svarene dit hen at de yngste generelt er mer entusiastiske og har flere grunner som de mener var bakgrunnen for at de startet opp med birøkt. Kanskje husker de også bedre hvorfor de startet?

3.3 Begrensninger for å satse mer på birøkt

Mange av birøkterne har et svært lavt kubetall. Hvorfor er det egentlig så mange som ikke ønsker å satse mer på birøkten? På spørsmål om hvilke forhold som begrenser at birøkterne satser mer på birøkt enn i dag, fikk respondentene beskjed om å ikke krysse av for mer enn tre alternativer. Den enkeltårsaken som flest oppga, 39 prosent, er at det er mye arbeid med vandringen. Det er også 39 prosent som har oppgitt "andre årsaker". I denne gruppen er det mange som har oppgitt at de ikke ønsker å satse mer på grunn av høy alder, eller fordi de ønsker å drive på hobbybasis sammen med annen inntektsgivende aktivitet. Hver fjerde

birøkter oppgir at reglene for vandring, som er iverksatt for å unngå sykdomspredning, begrenser deres mulighet for å satse mer på birøkt. Om lag like mange oppgir at usikkerheten rundt hvorvidt katastrofeordningen vil bestå begrenser deres satsning. Her er det signifikant flere, hele 46 prosent, blant de med mer enn 30 bikuber som oppgir dette som grunn, enn blant de med mindre enn 30 bikuber. Dermed framstår nettopp dette forholdet som den viktigste begrensende faktoren blant de som har mange bikuber. At prisen for honningen er for dårlig oppgis av hver femte birøkter, og 14 prosent oppgir at det er vanskelig å få tak i gode dronninger og bifolk. Det er en noe høyere andel blant de med få kuber som oppgir dette enn blant de med minst 30 kuber. At opplæringen er for dårlig fremheves bare av 11 prosent av birøkterne. Her er det verdt å merke seg at det er blant de små birøkterne dette i størst grad oppfattes som en begrensende faktor.

Tabell 3.3 Forhold som begrenser økt satsing på birøkt (i prosent)

	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
For mye jobb med vandring	40	31	39
Reglene for vandring vanskeliggjør birøkten	25	29	25
Vanskelig å få tak i gode dronninger og bifolk*	15	9	14
Usikre rammebetingelser, ex. katastrofeholdningen*	20	46	24
For dårlig pris på honningen	20	28	21
For dårlig opplæring og veiledning*	11	5	11
Annet	39	36	39
N.	211	201	1386

Det er ingen grupper som skiller seg spesielt ut med hensyn til at de mener at det er for mye jobb med vandringen. At reglene for vandring legger hindringer i veien, anses i større grad som en hindring i Hedmark, Oppland og Buskerud enn i landet for øvrig. Her oppgir hele 35 prosent dette som en begrensende faktor, mot 22 – 24 prosent på det sentrale Østlandet, Vestlandet og Sørlandet med Rogaland. I Trøndelag og Nord-Norge er det bare 12 prosent som peker på dette.

Når det gjelder vanskeligheter med å få tak i gode dronninger og bifolk, er det de unge under 30 år som skiller seg sterkest ut. I denne gruppen oppgir 39 prosent dette som et problem. Men også de mellom 30 og 45 år oppfatter dette som et større problem enn gjennomsnittet, henholdsvis 23 og 14 prosent. Det er blant de som ikke har lang erfaring i yrket eller hobbyen sin at problemet føles sterkest. 27 prosent av de som har mellom fem og ti års erfaring, og 17 prosent av de som har mindre enn fem års erfaring oppgir dette som en begrensende faktor. Dette problemet ser også ut til å være ujevnt geografisk fordelt. Spesielt skiller Trøndelag og Nord-Norge seg ut, med at hele 35 prosent her mener at dette er problematisk. Igjen er det Nordland og Troms som drar opp andelen i denne delen av landet.

De som oppfatter rammebetingelsene som mest hemmende er aldersgruppen 46 – 60 år. I denne gruppen oppgir 32 prosent dette som et problem, mot 24 prosent i gjennomsnitt for alle. Det er også en høy andel som mener dette, 45 prosent, i gruppen som har fra fem til ti års erfaring med birøkt. De som har birøkt som viktigste inntektskilde er også langt mer bekymret enn de øvrige. Hele 55 prosent oppgir dette i denne gruppen.

Som vi så innledningsvis er det ikke mange som mener at opplæringen og veiledningen legger dempere på deres mulighet for å satse på birøkt. Enkelte grupper skiller seg likevel ut fra gjennomsnittet. Blant kvinnene er det 22 prosent, blant trønderne og nordlendingene er det 25 prosent og blant de som har mindre enn fem års erfaring er det 21 prosent som mener at dette er en hindring for å satse på birøkt. Som vi husker er det 11 prosent blant alle birøkterne som oppga dette som en begrensning i deres satsningsvilje.

3.4 Hvorfor fortsette som birøkter?

Vi skal likevel ikke se oss blinde på hindringene. Derfor er birøkterne også blitt bedt om å oppgi tre forhold som de mener er de viktigste for at de skal fortsette som birøktere. På disse alternativene er det forholdsvis store forskjeller mellom de som har mindre enn 30 kuber og de som har 30 kuber eller mer, noe som er markert med stjerne i tabellen under. Det er flere som har oppgitt gode økonomiske muligheter i birøkten som årsak til å fortsette med bier, enn det var som oppga dette som en årsak til å starte opp med bier. Her ser vi at det totalt sett er 30 prosent som har oppgitt dette. Blant de som har mer enn 30 kuber oppgir hele 41 prosent at dette er en viktig årsak til å fortsette. Likevel er naturinteressen oppgitt av flere. Nær halvparten har oppgitt at birøkten fint lar seg kombinere med annet yrke, og at det er et godt sosialt miljø birøktere imellom. Dette siste forholdet er langt viktigere for de små enn for de store birøkterne. At birøkterne har god kunnskap om næringen og at de ønsker å bruke denne videre er totalt oppgitt av nær en tredel av utvalget, men det er oppgitt av flere store enn små birøktere. Tiltroen til birøkten i framtida er oppgitt av totalt 22 prosent, men er atskillig mer utbredt blant de store enn blant de små.

Tabell 3.4 Hvilke forhold mener du er de viktigste for at du skal fortsette som birøkter? (i prosent)

	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Det er gode økonomiske muligheter*	28	41	30
Jeg er interessert i naturen*	54	33	51
Birøkt lar seg fint kombinere med annet yrke	46	49	46
Jeg har stor tro på birøkt som næring i framtida*	19	37	22
Det er et godt sosialt miljø birøktere i mellom*	50	30	47
Ønsker å bruke kunnskapen jeg har om birøkt*	28	50	31
Annet	10	9	9
N.	211	209	1386

Igjen skal vi se om enkelte grupper skiller seg ut fra de øvrige. Når det gjelder de økonomiske mulighetene i birøkten som motivasjonsfaktor, ser det ut som om den minker sin betydning med økende alder. Blant de som er yngre enn 30 år, mener hele 61 prosent at dette er en viktig grunn til at de fortsetter. I aldersgruppen 30 til 45 år er andelen 43 prosent, blant de som er mellom 46 og 60 år er den 34 prosent, og blant de aller eldste er andelen helt nede i 18 prosent.

Tiltroen til birøkt som næring i framtida er høyere blant kvinnene enn blant mennene. Henholdsvis 31 og 21 prosent oppgir dette som en grunn til å fortsette. Tiltroen er også høy blant de yngste. Her oppgir 61 prosent av de som er under 30 år at dette er en viktig grunn til å fortsette, og 30 prosent av de som er mellom 30 og 45 år. De som er over 46 år er derimot mindre optimistiske, her oppgir om lag 20 prosent det samme. Økende erfaring med birøkt ser også ut til å dempe optimismen; her synker tiltroen jevnt fra 34 prosent blant de som har mindre enn fem års erfaring til 13 prosent blant de som har mer enn 20 års erfaring. Dette kunne tolkes som at de som har drevet lenge, har blitt innhentet av realismen, men de som har birøkt som sin viktigste inntektskilde har langt større tiltro til næringens framtid enn de øvrige; 48 prosent mot gjennomsnittet som er 21 prosent.

De som oppgir at birøkt fint lar seg kombinere med annet arbeid, er høyere representert blant de som befinner seg i aldersgruppene mellom 30 og 60 år, enn blant de som er yngre en 30 år og de som er eldre enn 60 år. I de to midterste aldersgruppene oppgir om lag 55 prosent dette som en viktig grunn til å fortsette, mot 39 prosent av de yngste og 34 prosent av de eldste. Det er videre de som har inntekter fra jord- og skogbruk og lønnsarbeid som i størst grad oppgir at kombinasjonen er heldig, med tett under 60 prosent, mot gjennomsnittet på 48 prosent.

Interessen for naturen oppgis av flere i Hedmark, Oppland og Buskerud enn i resten av landet. I disse tre fylkene er det hele 63 prosent som oppgir dette som en grunn. Lavest prioritet har dette på det sentrale Østlandet, der bare 38 prosent oppgir dette. At det er et godt sosial miljø birøkterne i mellom er viktigst for de eldste. Blant de over 60 år oppgis dette som en grunn av 57 prosent, mot bare 19 prosent blant de som er under 30 år. Likevel er det markant flere blant de som har mellom fem og ti års erfaring med birøkt som oppgir dette, 63 prosent, mot bare 32 prosent av de som har mindre enn fem års erfaring. De som har fra ti års erfaring og oppover er svært gjennomsnittlige i så måte, for i denne gruppen er det 48 prosent oppgitt dette som viktig.

At birøkterne har opparbeidet seg god kunnskap om birøkt, og at dette er en grunn til å fortsette, blir oppgitt av en økende andel jo mer erfaring den enkelte innehar. Mens dette er en viktig grunn for 15 prosent av de som har under fem års erfaring, så er det hele 41 prosent av de som har mer enn 20 års erfaring som oppgir den samme årsaken.

3.5 Oppsummering

Vi har i dette kapitlet sett at de aller fleste som startet med birøkt kjente birøktere da de startet. Bare 15 prosent oppgir at de ikke hadde noen kjente innen næringen. Nesten hver tredje birøkter kjente noen i familien, 16 prosent kjente en eller flere naboer og om lag halvparten av birøkterne hadde andre kjente som drev med birøkt. Motivasjonen for å starte opp var for de aller fleste, over 70 prosent, at birøkt er en spennende aktivitet, og veldig mange oppga også interesse for naturen som en drivkraft. Muligheten til å tjene penger var langt mindre vektlagt, og ble bare nevnt av 13 prosent.

På spørsmål om hva som begrenser birøkterne i å satse mer på birøkten, er det forskjeller mellom de små og de store. Begrensningen som ble nevnt av flest av de som har mindre enn 30 kuber, er at det er mye arbeid med vandringen. Blant de som har 30 kuber eller mer, var den hyppigst nevnte årsaken at rammebetingelsene for næringen er usikre. Spesielt er det her katastrofeordningen som oppfattes som viktig. Risikoen for å gå på store tap er naturlig nok større for de som har mange kuber enn for de som har få, og dermed er det også et forhold som må tas i betraktning av de som investerer både kapital og mye arbeid i produksjonen av honning.

Dårlig opplæring ble bare nevnt av 11 prosent av utvalget som en begrensende faktor. Det er likevel grupper som skiller seg ut fra gjennomsnittet, med at dette legger større begrensninger på dem. Dårlig opplæring ble derfor nevnt av hver fjerde birøkter med mindre enn fem års erfaring med birøkt, og av hver femte kvinnelige birøkter.

På spørsmål om hvorfor birøkterne fortsetter med birøkt, er det igjen naturinteressen som oppgis av flest, fulgt av det gode sosiale miljøet birøktere i mellom og at birøkt lar seg kombinere med annet yrke. At det er gode økonomiske muligheter i birøkten, ble bare oppgitt av 30 prosent totalt. Her skilte de store seg likevel noe ut, med at det ble oppgitt av 41 prosent i denne gruppen.

4 Evaluering av kompetansetilbud og behov

I dette kapitlet skal vi se på hvilke kunnskapskilder birøkterne bruker for å skaffe seg den kompetansen de trenger. Videre blir det også sett nærmere på hvordan birøkterne bruker fagbladet Birøkteren, som er et fagtidsskrift som utgis av Norges Birøkterlag. Birøkterne ble også bedt om å oppgi hvilke kurs de har deltatt på, og hvilke erfaringer de har med studietilbudet. I siste delkapittel ses det også på hvilket behov birøkterne mener de har for mer kompetanse, og det blir spurt om betalingsvilligheten i forhold til noen opplærings- og rådgivningstjenester.

4.1 Kunnskapskilder

Først av alt vil vi se på hvor birøkterne henter sin fagkunnskap i dag. I tabell 4.1 under går det fram at den viktigste kilden for informasjon og kunnskap om birøkt er fagbladet Birøkteren som utgis av Norges Birøkterlag. En av grunnene til dette er at bladet når alle som er medlemmer av Birøkterlaget, og dermed hele utvalget i vår undersøkelse. Vi skal komme tilbake til bladet i delkapittel 4.2. Som en god nummer to kommer "sosial kontakt med birøktere", som er oppgitt av 67 prosent av utvalget. Halvparten av utvalget oppgir også at de finner kunnskap i andre tidsskrifter og bøker. Her er det en høyere andel av birøkterne som har minst 30 bikuber enn av de øvrige som oppgir dette.

Det er også mange, 47 prosent, som oppgir at de får kunnskap gjennom å besøke andres bigårder, og 39 prosent oppgir lokallags- og fylkeslagsmøter som en kunnskapskanal.

Kurs og studieringer er ikke så viktig for mange. Under halvparten av birøkterne, 45 prosent, oppgir at de får kunnskap via denne kanalen.

De to kanalene som kommer dårligst ut, er sekretariatet til Norges Birøkterlag og Honningcentralen/videreforhandlere. Dette kan tyde på at man enten glemmer at disse har en rådgivende funksjon når man anskaffer utstyr eller leverer honning, eller at svært mange ikke bruker de mulighetene som er tilgjengelig her til å få rådgivning. Eventuelt kan det tenkes at disse er dårlige til å formidle fagkunnskap i kontakten med birøktere. Når det gjelder både Birøkterlaget og Honningcentralen/videreforhandlere, så er det signifikante forskjeller mellom de store og de små birøkterne. De store ser ut til bruke apparatet til organisasjonene i større grad enn de små, eller så er de seg mer bevisste at det faktisk skjer en rådgivning i kontakten med organisasjonene.

Veileder på besøk i egen bigård og rådgivning i gruppe blir oppgitt av henholdsvis 14 og 8 prosent, noe som nok først og fremst skyldes at denne rådgivningsformen er lite brukt i dag.

Tabell 4.1 Kunnskapskilder om birøkt som benyttes (i prosent)

	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Fagbladet Birøkteren	75	76	75
Sosial kontakt med birøktere	66	70	67
Andre tidsskrifter og bøker*	49	59	50
Besøk i andres bigårder	46	50	47
Kurs/studieringer	45	47	45
Lokallags- og fylkeslagsmøter	37	46	39
Veileder på besøk i egen bigård	15	11	14
Rådgivning i gruppe	8	4	8
Hos Honningcentralen/videreforhandler*	4	10	5
Norges Birøkterlags sekretariat*	3	8	4
N.	211	201	1386

De som har lite erfaring med birøkt skiller seg ut fra gjennomsnittet blant birøkterne med at de i større grad oppgir kurs og studieringer og besøk av veileder i egen bigård som kunnskapskilder. Godt over halvparten, 57 prosent, av de som har under fem års erfaring med birøkt, oppgir at kurs og studieringer er en kunnskapskilde for dem. Andelen synker til 51 prosent blant de som har mellom fem og ti års erfaring og til 34 prosent av de som har fra ti til nitten års erfaring. Blant de som har over 20 års erfaring er andelen 43 prosent. De med mindre enn fem års erfaring skiller seg også ut med at de i større grad enn de med mer erfaring, oppgir å få kunnskap gjennom besøk av veileder i egen bigård (24 prosent mot gjennomsnittet på 14 prosent). Dette kan kanskje skyldes at de nye birøkterne i større grad enn de som har drevet på en stund, får tilbud om besøk av veileder.

Besøk i andres bigårder ble oppgitt å være en kunnskapskilde av om lag 45 prosent av birøkterne. Det er her tre grupper som skiller seg ut fra gjennomsnittet. Bare 29 prosent av kvinnene oppgir dette, mot 49 prosent av mennene. På Vestlandet er det bare 34 prosent som oppgir dette som et alternativ for å lære mer. Denne formen for kunnskapsoverføring ser ut til å være mest vanlig i Trøndelag og Nord-Norge, der 54 prosent oppgir dette. Det er også forskjell mellom gruppene etter hvilken inntektskilde som er viktigst for dem. Det er færrest blant jord- og skogbrukerne som oppgir denne læringsformen, 33 prosent, mens 53 prosent av de som har birøkt og "annet" som hovedinntektskilde oppgir det samme.

Rådgivning i gruppe oppgis av 19 prosent av de som er under 30 år, og av 14 prosent av de som er 60 år eller eldre. I aldersgruppene 30 – 60 år, er det bare 2 – 4 prosent som oppgir det samme.

Birøkterne ble videre bedt om å oppgi hvilken av kunnskapskildene de mente var viktigst for dem som birøktere. Som vi husker kom sosial kontakt med andre birøktere ut som den kunnskapskilden som ble nevnt av flest etter fagbladet "Birøkteren". På spørsmål om hva som er viktigst bytter de to plass. Sosial kontakt ble oppgitt å være viktigst av 29 prosent av birøkterne, mens Birøkteren ble nevnt av 21 prosent. Videre kommer kurs og studieringer

som nummer tre, med 14 prosent. På dette spørsmålet er det ingen signifikant sammenheng mellom "små" og "store" birøktere, og det er det heller ikke når det gjelder bakgrunnsvariablene.

Tabell 4.2 Viktigste kunnskapskilde om birøkt (i prosent)

	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Sosial kontakt med birøktere	30	28	29
Fagbladet Birøkteren	21	18	21
Kurs / studieringer	15	10	14
Besøk i andres bigårder	11	13	12
Andre tidsskrifter og bøker	9	18	10
Lokallags- og fylkeslagsmøter	9	7	8
Veileder på besøk i egen bigård	3	4	3
Rådgivning i gruppe	2	0	2
Hos Honningcentralen/videreforhandler	1	3	1
Norges Birøkterlags sekretariat	1	1	1
N.	210	199	1378

Birøkterne ble også bedt om å ta stilling til ulike påstander om noen av de tilbudene som finnes i dag. Informantene ble bedt om å oppgi et tall fra 1 til 5 der 1 betyr helt uenig og 5 betyr helt enig. I tabell 4.3 er svarene til de som er "enige" basert på at de har svart 4 eller 5, de "uenige" har svart 1 eller 2, mens de som er oppgitt som "verken/eller", er de som svarte 3. I tillegg er gjennomsnittscoren gitt, og denne er et uttrykk for hvor sterk enigheten eller uenigheten er i påstanden.

De fem første påstandene vi skal se på er som følger:

Det er mye hjelp å få hos Honningcentralens ansatte og videreforhandlere når jeg er innom butikken. Til denne påstanden har totalt 48 prosent sagt seg enige, mens 28 prosent er uenige. Gjennomsnittscoren er 3,29.

Hvis det er noe jeg lurer på om birøkt, tar jeg ofte kontakt med sekretariatet ved Norges Birøkterlag. Til denne påstanden er det bare fem prosent som har sagt seg enige, mens hele 91 prosent er uenig. Gjennomsnittscoren er 1,43.

Jeg deltar på møtene som avholdes i birøkterlaget mitt fordi jeg får anledning til å diskutere faglige problemstillinger. Dette er den påstanden som flest har sagt seg enige i, hele 72 prosent, mens bare 14 prosent er uenige. Gjennomsnittscoren er 4,04.

Jeg synes det er nyttig kunnskap å hente på møter som "Honnemøtet" og "Agdermøtet"[5]. Det er her 53 birøktere med mindre enn 30 kuber som har svart. I utvalget er det drøyt 200. Dette betyr at svært mange i denne gruppen ikke har tatt stilling til påstanden, noe som sannsynligvis skyldes at de ikke deltar eller har deltatt på disse møtene. For birøkterne med minst 30 kuber er også antallet som har tatt stilling lavt, selv om det er langt flere i denne

[5] Honnemøtet og Agdermøtet er årlige åpne to-dagerssamlinger hvor faglige spørsmål diskuteres med om lag 100 deltakere.

gruppen som har svart (121 av drøyt 200). Av de som har tatt stilling til påstanden har nesten halvparten, 49 prosent, sagt seg enige i påstanden, og 28 prosent er uenige. Til denne påstanden er det stor forskjell mellom de små og de store. De som har mer enn 30 kuber ser ut til å være langt mer enig i at disse møtene gir nyttig informasjon.

KSL er et nyttig verktøy for meg som birøkter for å holde oversikt med drifta. Til denne påstanden oppgir hver tredje birøkter at de er enig, mens noe flere, 38 prosent er uenig. Gjennomsnittscoren er 2,93. Det ser ut som om de som har mange kuber har noe større nytte av KSL enn de som har færre.

Tabell 4.3 Grad av enighet i påstander (i prosent og gjennomsnittscore)

Påstander	Under 30 kuber			30 kuber eller mer			Totalt - vektet		
	Enig	Verken /eller	Uenig	Enig	Verken /eller	Uenig	Enig	Verken /eller	Uenig
Det er mye hjelp å få hos Honnincentralens ansatte og videreforhandlere når jeg er innom butikken	48	25	27	47	23	30	48	25	28
	Gjennomsnittscore 3,30			Gjennomsnittscore 3,23			Gjennomsnittscore 3,29		
	N. 145			N. 176			N. 990		
Hvis det er noe jeg lurer på om birøkt, tar jeg ofte kontakt med sekretariatet ved Norges Birøkterlag.	5	3	92	5	11	84	5	5	91
	Gjennomsnittscore 1,41			Gjennomsnittscore 1,55			Gjennomsnittscore 1,43		
	N. 153			N. 167			N. 1026		
Jeg deltar på møtene som avholdes i birøkterlaget mitt fordi jeg får anledning til å diskutere faglige problemstillinger.	73	15	13	70	14	16	72	14	14
	Gjennomsnittscore 4,05			Gjennomsnittscore 3,96			Gjennomsnittscore 4,04		
	N. 186			N. 189			N. 1234		
Jeg synes det er nyttig kunnskap å hente på møter som "Honnemøtet" og "Agdermøtet".	42	26	32	67	14	19	49	23	28
	Gjennomsnittscore 3,26			Gjennomsnittscore 3,79			Gjennomsnittscore 3,42		
	N. 53			N. 121			N. 419		
KSL er et nyttig verktøy for meg som birøkter for å holde oversikt med drifta.	31	29	40	39	28	33	33	29	38
	Gjennomsnittscore 2,89			Gjennomsnittscore 3,07			Gjennomsnittscore 2,93		
	N. 131			N. 176			N. 912		

Svarene på påstandene underbygger bildet som ble avdekket på spørsmålene om hvor de henter sin kunnskap fra. Svært få bruker konsulentene som jobber i Norges Birøkterlag i faglige spørsmål. Honningcentralen og videreforhandlerne ser ut til å bli noe mer benyttet, men gjennomsnittscoren på dette spørsmålet er svært nær midten på skalaen (3,29). Best ut kommer møtene som avholdes i de lokale birøkterlagene, her oppgir 72 prosent at disse møtene gir de anledning til å diskutere faglige problemstillinger. Honnemøtet og Agdermøtet ser ut til å tilfredsstille relativt godt behovene til de store birøkterne, men spesielt blant de små er det svært mange som ikke har sett seg i stand til å svare på påstanden. På påstanden om at KSL er et nyttig verktøy for å holde oversikt over drifta, er birøkterne delte, med omtrent like mange i gruppene "enig", "verken/eller" og "uenig".

4.2 Fagbladet "Birøkteren"

Vi har allerede sett at bladet Birøkteren er mye brukt som kunnskapskilde. Hele 75 prosent av birøkterne oppga at de hentet kunnskap herfra, og 21 prosent oppga at Birøkteren er den viktigste kunnskapskilden for dem. Bladet er den viktigste kanalen for sekretariatet til Norges Birøkterlag for å nå ut til alle medlemmene. Det er derfor stilt en del oppfølgingsspørsmål om bladet, og i det følgende vil vi se på svarene som er gitt på disse spørsmålene. Først skal vi se på påstanden som er utformet om Birøkteren:

Bladet "Birøkteren" kommer med mye nyttig informasjon som jeg bruker i birøkten.
Hele 73 prosent oppgir at de er enig i påstanden, og bare sju prosent svarer at de er uenig. Gjennomsnittscoren er på 4,08. Dette underbygger bildet av at bladet står høyt i kurs blant næringsutøverne innen birøkt.

Tabell 4.4 Holdning til påstanden: Bladet "Birøkteren" kommer med mye nyttig informasjon som jeg bruker i birøkten (i prosent)

Påstander	Under 30 kuber			30 kuber eller mer			Totalt - vektet		
	Enig	Verken /eller	Uenig	Enig	Verken /eller	Uenig	Enig	Verken /eller	Uenig
Bladet "Birøkteren" kommer med mye nyttig informasjon som jeg bruker i birøkten.	75	19	6	62	24	14	73	20	7
	Gjennomsnittscore 4,13 N. 205			Gjennomsnittscore 3,79 N. 194			Gjennomsnittscore 4,08 N. 1345		

Birøkterne ble bedt om å ta stilling til hvilken type stoff de leser i "Birøkteren". Først av alt kan vi slå fast at "Birøkteren" ikke går rett i papirinnsamlingen. Bare én prosent av informantene opplyser at de ikke leser bladet. Over halvparten, 52 prosent, oppgir at de leser alt like mye. Ellers ser det ut som det mest populære stoffet er artikler om driftsteknikk, som leses av 42 prosent, og intervjuer med birøktere, som leses av 41 prosent. Videre følger artikler om avl, sykdom og biologi, som leses av 35 prosent. Spaltene fra Norges Birøkterlag og Honningcentralen leses av drøyt hver fjerde birøkter, men det er mer populært blant de store birøkterne enn blant de små. Annonsene, som leses av 19 prosent totalt, er også mest benyttet av de store birøkterne.

Tabell 4.5 Mest lest i bladet "Birøkteren" (i prosent)

	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Alt like mye	53	43	52
NB/HC-spaltene*	22	47	26
Intervjuer med birøktere	40	46	41
Driftsteknikk	41	47	42
Avl, sykdom og biologi	34	42	35
Annonsene*	17	28	19
Leser ikke bladet	1	0	1
N.	211	201	1386

At stoffet i Birøkteren er interessant for birøkterne understøttes av svarene de gir på hvordan de leser bladet. Om lag halvparten svarer at de leser stort sett alt, og ytterligere 39 prosent oppgir at de leser det meste. Totalt er det derfor bare drøyt hver tiende birøkter som oppgir at de leser under halvparten eller bare blar igjennom bladet. Det er her ingen grupper som skiller seg signifikant ut fra gjennomsnittet av alle birøkterne.

Tabell 4.6 Hvordan bladet "Birøkteren" leses (i prosent)

Ikke signifikant	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Leser ikke	1	0	-
Blar igjennom	2	3	3
Under halvparten	8	8	8
Det meste	39	39	39
Stort sett alt	50	51	50
Ikke sikker	1	0	-
N.	210	200	1379

Et mål på nytteverdien av Birøkteren er om birøkterne tar vare på bladet for å kunne lese artikler som kan være nyttige senere. På dette spørsmålet svarer hele 84 prosent at de tar vare på bladet i mer enn ett år. Heller ikke her er det forskjeller mellom ulike grupper av birøktere.

Tabell 4.7 Hvor lenge bladet oppbevares (i prosent)

	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Mindre enn 1 mnd.	1	2	1
1 – 12 måneder	10	4	9
Mer enn 1 år	84	88	84
Det varierer	4	7	5
Ikke sikker	1	0	-
Totalt	100	101	99
N.	209	198	1372

4.3 Deltakelse på kurs

I dette delkapitlet skal vi se nærmere på birøkternes deltakelse på kursvirksomhet. Som vi husker oppga 45 prosent at de fikk kunnskap om birøkt blant annet gjennom å delta på kurs, og 14 prosent oppga kurs og studieringer til å være den viktigste måten de fikk kunnskap på. På spørsmål om hvilke kurs de hadde gått på, er det til dels store forskjeller mellom de små og de store birøkterne. Med unntak av grunnkurset, som er det kurset flest totalt sett har gått på, så er deltakelsen høyere blant de store birøkterne enn blant de mindre. 60 prosent av de med mer enn 30 bikuber har gått på KSL-kurs, 53 prosent har gått på dronningavlkurs og 39 prosent har gått på kurs i varroa. De tilsvarende prosentandelene blant de små birøkterne er 35, 32 og 24 prosent. Det kan til gjengjeld se ut som om de små i større grad har gått på grunnkurs, men denne sammenhengen er ikke signifikant. Det er likeledes omtrent en like høy andel i begge gruppene som oppgir at de ikke har deltatt på noen kurs.

Tabell 4.8 Deltakelse på kurs i Bygdefolkets Studieforbund eller annet studieforbund, og i så fall hvilke kurs (i prosent)

	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Jeg har ikke deltatt på kurs i studieforbund	36	33	35
Jeg har deltatt på grunnkurs i birøkt	43	39	43
Jeg har deltatt på KSL-kurs*	35	60	38
Jeg har deltatt på dronningavlkurs*	32	53	35
Jeg har deltatt på kurs i varroa*	24	39	26
Jeg har deltatt på annet kurs*	13	21	14
N.	211	201	1386

Når vi undersøker om det er ulikheter etter kjønn, alder, landsdel, erfaring med birøkt og hvilken inntektskilde som er viktigst for økonomien, så finner vi også en del sammenhenger.

Spesielt er det ulikheter i deltakelsen på de ulike kurstilbudene i de forskjellige landsdelene. Det sentrale Østlandsområdet skiller seg ut ved at nær halvparten, 47 prosent, ikke har deltatt på kurs. I motsatt retning skiller Sørlandet og Rogaland seg ut med at bare 23 prosent ikke har deltatt på kurs, mot 35 prosent som er gjennomsnittet for alle.

Når det gjelder kurs i varroa, er andelene lavest på Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge, med under 10 prosent, og høyest i Hedmark, Oppland og Buskerud, med 41 prosent. Det sentrale Østlandsområdet har her faktisk en noe høyere deltakerandel (31 prosent) enn landsgjennomsnittet (27 prosent). Den lave andelen som har tatt varroakurs på Vestlandet og nordover henger sammen med at sykdommen ikke er utbredt i disse landsdelene. Det er flest som har tatt kurs i dronningavl i Hedmark, Oppland og Buskerud (45 prosent), og igjen færrest i Trøndelag og Nord-Norge (18 prosent). De øvrige landsdelene ligger nært gjennomsnittet for alle, og andelene varierer fra 29 prosent på Sørlandet og i Rogaland til 39 prosent på Vestlandet. Når det gjelder deltakelsen på KSL-kurs er det ingen signifikante forskjeller mellom landsdelene.

Det er også forskjeller i kursdeltakelsen etter hvor lang erfaring birøkterne har med birøkt. Det er som nevnt ingen signifikante forskjeller i andelene som ikke har deltatt på kurs eller studieringer etter hvor lang erfaring den enkelte har. Men de som har mindre enn fem års erfaring med birøkt, skiller seg ut ved at de i større grad har deltatt på grunnkurs i birøkt enn gjennomsnittet (58 prosent mot 43 prosent for gjennomsnittet).Til gjengjeld har de i langt mindre grad deltatt på kurs i varroa (4 prosent mot 26 prosent av alle), dronningavl (24 prosent mot 35 prosent av alle) og KSL-kurs (27 prosent mot 38 prosent av alle). Generelt er det slik at deltakelsen på alle andre kurs enn grunnkurset er økende, jo lengre tid personene har drevet med birøkt.

Kvinnene skiller seg bare ut fra mennene med at de i mindre grad har deltatt på kurs i dronningavl, 24 prosent av kvinnene mot 37 prosent av mennene. Når det gjelder forskjeller mellom birøkterne etter alder, så viser det seg at de yngre birøkterne i mindre grad har deltatt på kurs i varroa og i dronningavl. Mens ingen av birøkterne under 30 år har deltatt på kurs i varroa, så har hele 39 prosent av de som er 60 år eller eldre gjort det samme. Når det gjelder kurs i dronningavl, så har 19 prosent i den yngste aldersgruppen deltatt, mot 49 prosent av de eldste. De av birøkterne som oppgir at birøkt er deres viktigste inntektskilde, har i større grad deltatt både på kurs i varroa og KSL-kurs enn de øvrige. Her er andelen blant de med birøkt som hovedinntektskilde henholdsvis 47 og 72 prosent, mot gjennomsnittet for alle som er på henholdsvis 27 og 38 prosent.

Birøkterne er også blitt bedt om å vurdere hvor godt utbytte de har av kursene. Vi ser i tabell 4.9 at det er noe forskjell mellom de store og de små birøkterne. Denne forskjellen går først og fremst på at de små er noe mer tilbøyelige til å svare at de har hatt et "meget godt utbytte", mens de som har mer enn 30 kuber er noe mer moderate, og i større grad oppgir "ganske godt utbytte" av kurstilbudene. Totalt sett er inntrykket at kursene har et forholdsvis stort forbedringspotensiale. En tredel av utvalget svarer at de har hatt meget godt utbytte, mens nær 40 prosent svarer ganske godt utbytte. Til sammen har nær 30 prosent svart enten "nokså godt utbytte", "lite utbytte" eller "ikke sikker".

Tabell 4.9 Utbytte av kursene (i prosent)

*	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Meget godt utbytte	35	24	33
Ganske godt utbytte	36	49	38
Nokså godt utbytte	21	16	20
Lite utbytte	2	6	3
Ikke sikker	6	6	6
Totalt	100	101	100
N.	156	165	1041

Det er to hovedtrekk som kommer fram ved en nærmere analyse av hvordan birøktere med ulike kjennetegn fordeler seg på dette spørsmålet. Det ene trekket er at birøktere med relativt kort erfaring som birøktere, gjennomgående er mer fornøyd med utbyttet de får av kursene. Blant de med under fem års erfaring er det hele 55 prosent som har hatt "meget godt utbytte" av kurs. Andelen synker jevnt med økende erfaring til 18 prosent blant de som har mer enn 20 års erfaring. Hvis vi ser de som har svart "meget godt utbytte" og "ganske godt utbytte" under ett, er det likevel ikke store forskjeller mellom gruppene etter hvor lang erfaring de har. Etter hvert som "meget godt utbytte" synker, så øker andelene som svarer "ganske godt utbytte".

4.4 Vurdering av kompetansebehov og betalingsvillighet

Vi har i undersøkelsen stilt spørsmål til birøkterne om hva de alt i alt synes om tilbudet som finnes når det gjelder opplæring og rådgivning. Totalt sett mener nesten hver fjerde birøkter at det ikke er tilstrekkelig. Dette gjelder i noe sterkere grad de som har mer enn 30 kuber enn de øvrige. Bare 7 prosent svarer at de mener at tilbudet er veldig godt, mens 56 prosent mener at det er godt nok.

Tabell 4.10 Synes du at det tilbudet du har i dag til opplæring og rådgivning, enten det skjer på den ene eller den andre måten er: (i prosent)

*	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Veldig godt	7	8	7
Godt nok	56	53	56
Ikke tilstrekkelig	21	31	24
Ikke sikker	16	8	15
Totalt	100	100	102
N.	206	198	1354

Vi ser her at de store birøkterne er noe mer tilbøyelige til å si at tilbudet ikke er tilstrekkelig. Av de øvrige bakgrunnsvariablene er det bare hovedinntekt som gir forskjeller mellom de ulike gruppene. Her er det slik at de som har birøkt som hovedinntektskilde er mer fornøyd enn de andre birøkterne. I denne gruppen har 18 prosent sagt at de er veldig godt fornøyd og 55 prosent har oppgitt at de mener at tilbudet er godt nok. Disse birøkterne er på linje med gjennomsnittet for alle i andel som mener at tilbudet ikke er tilstrekkelig, men til gjengjeld er de underrepresentert blant de som oppgir at de ikke er sikker. De som har jord- og skogbruk som viktigste inntektskilde, oppgir i mye større grad enn de andre at de ikke er sikker, 36 prosent mot 15 prosent i gjennomsnitt for alle. I denne gruppen er andelen som mener tilbudet ikke er tilstrekkelig på linje med gjennomsnittet for alle, men det er her bare 1 prosent som mener at tilbudet er veldig godt og 40 prosent som mener at tilbudet er godt nok.

Siden mange av birøkterne har lang erfaring, og kanskje føler at de er utlært, har vi valgt å spisse spørsmålet noe mer, og spørre om tilbudet er tilstrekkelig for at en nybegynner skal kunne lykkes som yrkesrettet birøkter. Det viser seg også at birøkterne er noe mer skeptisk til tilbudet når formuleringen er slik. Totalt hver tredje birøkter oppgir at tilbudet ikke er tilstrekkelig, og bare tre prosent mener at tilbudet er veldig tilfredsstillende. Totalt er det under halvparten som mener at tilbudet enten er veldig tilfredstillende eller godt nok. 18 prosent er ikke sikre. Også på dette spørsmålet er det forskjell mellom vurderingen til de små og store birøkterne. Halvparten, 49 prosent, av de med mer enn 30 kuber mener at tilbudet ikke er tilstrekkelig.

Tabell 4.11 Synes du at tilbudet som finnes i dag til opplæring og rådgivning er tilstrekkelig for at en nybegynner i faget skal kunne lykkes som yrkesrettet birøkter? (i prosent)

*	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Veldig tilfredsstillende	3	3	3
Godt nok	48	39	46
Ikke tilstrekkelig	30	49	33
Ikke sikker	19	9	18
Totalt	100	100	100
N.	206	201	1358

Også på dette spørsmålet er det bare i de ulike inntektsgruppene vi finner signifikante sammenhenger. Her skiller de som har birøkt som viktigste inntektskilde seg ut, og mener i større grad enn de øvrige at tilbudet ikke er tilstrekkelig (44 prosent). Det er likevel like mange i denne gruppen som mener at tilbudet enten er godt nok eller veldig tilfredsstillende som i de andre gruppene, men det er langt færre som svarer at de ikke er sikker.

Generelt har folk dårlig tid, og det er derfor stilt spørsmål om hvilken form opplærings- og rådgivningstiltak bør ha for at de skal passe med behovene til birøkterne. Den formen som oppgis av flest er faglig oppdatering gjennom fagsidene i "Birøkteren". Det er noe flere av de små, 72 prosent, enn av de store, 63 prosent, som mener at dette er en form som passer dem. Dette styrker oppfatningen av at birøkterne ser veldig positivt på medlemsbladet sitt. Samtidig er bladet noe de kan lese når og hvor de vil, og som vi har sett er det mange som tar vare på bladet. Den neste opplæringsformen er besøk i andres bigårder, som blir oppgitt av 58 prosent. Fagmøter er også en form som passer mange. Men dette tiltaket er langt mer populært blant de birøkterne som har mer enn 30 bikuber. I denne gruppen oppgir 60 prosent at denne formen passer dem, mot 42 prosent av de som har mindre enn 30 kuber. Drøyt hver fjerde birøkter kan tenke seg å få besøk av veileder i egen bigård, og her er de som har mindre enn 30 kuber overrepresentert, med 28 prosent mot 15 prosent av de som har mer enn 30 kuber.

Når det gjelder kursaktivitet, så kommer disse tiltakene noe ned på listen for hva birøkterne synes passer dem. 32 prosent oppgir at de gjerne deltar på studieringer eller kurs på kveldstid. Helgekurs er noe mindre populært, men det er 26 prosent som mener at dette passer dem. Rådgivning i gruppe blir oppgitt av 14 prosent og heldagskurs av 12 prosent. Totalt er det bare seks prosent som oppgir at studieturer i inn- og utland er noe de kan tenke seg, men her er det slik at de store birøkterne er mer interessert i dette enn de mindre.

Svært få oppgir at de ønsker rådgivning fra ansatte i Honningcentralen/videreforhandler eller Norges Birøkterlags sekretariat.

Tabell 4.12 Opplærings- / rådgivningsformer som passer godt i forhold til birøkternes behov (i prosent)

	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Fagsidene i bladet Birøkteren*	73	63	72
Besøk i andres bigårder	59	52	58
Fagmøter*	42	60	44
Studieringer/kurs på kveldstid	32	31	32
Besøk av veileder i egen bigård*	28	15	26
Helgekurs	19	25	20
Rådgivning i gruppe	14	11	14
Heldagskurs	12	11	12
Rådgivning per Internett	12	11	12
Studieturer i inn- og utland*	4	15	6
Rådgivning hos Honningcentralen/videreforhandler	3	4	3
Rådgivning fra Birøkterlagets sekretariat per telefon	3	3	3
N.	211	201	1386

Vi vil igjen gå gjennom spørsmålet og undersøke om det er grupper av birøkterne som skiller seg ut fra gjennomsnittet når det gjelder hvilken form opplærings- og rådgivningstiltakene bør ha. Vi har allerede nevnt at fagsidene i Birøkteren er noe svært mange setter pris på, og mer de små birøkterne enn de store. Her er det de med kortest erfaring med birøkt som i størst grad mener at denne formen passer dem godt. 80 prosent av de som har drevet med birøkt i mindre enn fem år oppgir dette, mot gjennomsnittet for alle på 72 prosent.

Totalt oppga 44 prosent av birøkterne at fagmøtene er en form for kompetanseoverføring som passet dem godt. Dette er imidlertid en form som passer de som er mellom 46 og 60 år (53 prosent) langt bedre enn de som er under 30 og de som er mellom 30 og 45 år (henholdsvis 19 og 29 prosent). Av de som er 60 år og eldre oppgir 47 prosent at de liker denne formen.

Besøk av veileder i egen bigård blir satt pris på av drøyt hver fjerde birøkter. Det er en høyere andel av de kvinnelige birøkterne, 44 prosent, som mener at dette hadde passet dem godt enn blant mennene, 24 prosent. De under 45 år er også atskillig mer interesserte i et slikt tilbud enn de eldre, om lag 40 prosent, mot 23 prosent av de som er mellom 46 og 60 år og 19 prosent av de som er eldre enn 60 år. Det er også de som har kortest erfaring som birøktere som er mest interessert i veiledning i egen bigård, blant de som har drevet i mindre enn fem år er andelen oppe i 53 prosent. Interessen er langt større i Trøndelag og Nord-Norge, 38 prosent, enn i de øvrige landsdelene. Lavest er interessen på Vestlandet med 19 prosent. Når det gjelder rådgivning i gruppe, som totalt 14 prosent mener passer godt for dem, er det bare kvinnene som skiller seg ut fra gjennomsnittet, med 31 prosent.

Det er også forskjeller mellom gruppene når det gjelder hvor interessant rådgivning over Internett er. Her er interessen synkende med økende alder, fra 36 prosent av de under 30 år til 6 prosent i aldersgruppen 60 år og eldre. Sannsynligvis er dette medvirkende årsak til at interessen er størst blant de med under fem års erfaring med birøkt, 18 prosent, mot 7 prosent

av de som har mer enn 20 års erfaring. En annen gruppe som skiller seg ut er de som har lønnsarbeid som viktigste inntektskilde; her oppgir 18 prosent at de kan tenke seg denne formen for rådgivning, mens det samme gjelder mellom én og sju prosent av de øvrige birøkterne. Interessen for rådgivning via Internett ser med andre ord ut til å henge sammen med hvilke grupper som i størst grad er fortrolig med Internett. Dette gjelder i større grad yngre mennesker og folk som bruker PC og Internett i jobbsammenheng. Det er likevel her viktig å understreke at det nok er langt flere birøktere som *bruker* Internett, enn det er som mener at *rådgivning* over Internett er interessant for dem.

Hver femte birøkter, eller 20 prosent, oppgir at de mener at helgekurs er en aktuell læreform for dem. Her skiller kvinnene seg ut fra gjennomsnittet, ved at hele 37 prosent mener at dette er aktuelt. Også de yngre birøkterne er mer interesserte enn de eldre. Mens 58 prosent i aldersgruppen under 30 år er interesserte i dette, gjelder det samme bare 11 prosent av de som er 60 år eller eldre. Når det gjelder erfaring med birøkt, er det gruppen som har mellom fem og ti års erfaring som i størst grad er interessert, med 32 prosent, fulgt av de som har mindre enn fem års erfaring, hvor 25 prosent er interessert. De som har birøkt som viktigste inntektskilde er også i større grad interessert i helgekurs, med 30 prosent, og de som er minst interessert er de som har jord- og skogbruk som viktigste inntektskilde, med sju prosent. Når det gjelder heldagskursene, som er de minst populære av kursformene, så er det bare kvinnene som skiller seg ut, med at 27 prosent er interessert, mot 12 prosent i gjennomsnitt for alle. Det er ingen grupper som skiller seg signifikant ut fra gjennomsnittet for alle som er på 32 prosentpoeng når det gjelder studieringene og kveldskursene.

Studieturene i inn- og utland er som vi har kommentert over, mest populære blant de som har mer enn 30 bikuber. Her skiller også de som har birøkt som viktigste inntektskilde seg ut fra de øvrige med at hele 23 prosent er interessert i dette. Igjen er det de som har jord- og skogbruk som viktigste inntektskilde som skiller seg mest ut i motsatt retning, ved at bare to prosent er interessert i dette. Interessen blant lønnsarbeiderne og de som har oppgitt "annet" er også laber, med henholdsvis fire og sju prosent.

På spørsmål om hvilke fagområder birøkterne ønsker å lære mer om, kommer "avl" ut som det området flest ønsker å prioritere. Totalt er det 57 prosent som svarer dette. Her er det likevel betydelig flere blant de små birøkterne enn blant de store som mener de trenger å vite mer på dette området. Også "driftsteknikk" blir nevnt av om lag halvparten av informantene. Kunnskap om sykdommer blir oppgitt av totalt 38 prosent, også her er det flere blant de små som ønsker å lære mer om dette. "Bibotanikk", "produktkjennskap" og "økonomi" blir nevnt av 14 – 16 prosent av utvalget. Når det gjelder "økonomi" skiller de store seg ut ved at drøyt hver fjerde mener at de har behov for mer kunnskap på dette området. KSL blir bare oppgitt av ni prosent, og fem prosent oppgir at det er andre temaer de ønsker å lære mer om.

Tabell 4.13 Fagområder birøkterne ønsker mer kunnskap om (i prosent)

	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Avl*	59	48	57
Driftsteknikk	50	52	50
Sykdommer*	41	24	38
Bibotanikk	16	18	16
Produktkjennskap	15	18	16
Økonomi*	12	26	14
KSL	10	7	9
Annet	5	4	5
N.	211	201	1386

Tabell 4.13 viser at birøkterne med mer enn 30 kuber er mer interessert i å lære mer om økonomi enn de mindre birøkterne. Også de yngre er mer interessert enn de eldre. Mens 42 prosent av birøkterne under 30 år og 22 prosent av de som er mellom 30 og 45 år oppgir dette som et område de vil lære mer om, så gjelder det samme henholdsvis 15 og 10 prosent av birøkterne i aldersgruppene 46 – 60 år og eldre enn 60 år. De som oppgir at de har birøkt som viktigste inntektskilde er også mer interessert i dette området enn de som har sin hovedinntekt i andre næringer.

Driftsteknikk er mer interessant for de som har mindre enn ti års erfaring med birøkt enn blant de med mer erfaring. Totalt er dette et område som om lag halvparten av birøkterne ønsker å lære mer om, men dette gjelder 62 – 65 prosent av de med mindre enn ti års erfaring, og 42 – 46 prosent av de med mer enn ti års erfaring. Bibotanikk ble oppgitt som et ønsket område av totalt 15 prosent av birøkterne. Av en eller annen grunn skiller de som har sin hovedinntekt fra jord- og skogbruket seg ut fra de øvrige med at under én prosent i denne aldersgruppen er interessert i dette. Kunnskap om produkter ble oppgitt av 16 prosent. Her skiller kvinnene seg ut fra mennene med at hele 32 prosent ønsker å vite mer om dette. Også de som har under ti års erfaring med birøkt ønsker å vite mer; mest gjelder dette de som har mellom fem og ti års erfaring, 32 prosent, men også de med under fem års erfaring skiller seg ut fra gjennomsnittet med 23 prosent.

4.4.1 Telefonrådgivning

Nå følger noen spørsmål om betalingsvillighet for opplærings- og rådgivningstiltak. Først skal vi se på hvor mye birøkterne kan tenke seg til å betale for tilgang til en telefontjeneste hvor man kan snakke med en rådgiver innenfor birøkt. Som vi ser av tabell 4.14 er hver tredje birøkter klare på at de ikke ønsker å betale noe som helst for en slik tjeneste, og neste fire av ti oppgir at de ikke er sikre. Totalt er det derfor om lag 30 prosent som oppgir at de kan tenke seg å betale noe. 21 prosent oppgir inntil 100 kroner og åtte prosent oppgir at de kan tenke seg å betale opp til 500 kroner. Det er også noen få av birøkterne med mer enn 30 kuber som kan tenke seg å betale inntil 1000 kroner. Vi ser at det er noen forskjeller mellom de små og de store birøkterne. De små er i større grad enn de store usikre på hvor mye de kan tenke seg å

betale, og det kan se ut som om de store er noe mer innstilte på å betale mer enn de som har under 30 kuber.

Tabell 4.14 Betalingsvillighet for telefontjeneste med rådgivning i birøkt (i prosent)

*	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Ingen ting	31	39	32
Inntil 100 kroner	21	22	21
Opp til 500 kroner	7	12	8
Opptil 1000 kroner	0	3	-
Ikke sikker	41	25	39
N.	197	181	1288

Når vi undersøker om det er forskjeller etter kjønn, alder, landsdel, erfaring med birøkt og hvilken inntektskilde som er viktigst for den enkelte, finner vi ingen signifikante sammenhenger med betalingsvillighet. Dette henger sammen med at utvalget er lite og at det er mange svaralternativer. Det ser likevel ut som om det finnes noen sammenhenger her, og derfor har vi valgt å dele svaralternativene inn i "ingen ting", "ikke sikker" og "kan tenke seg å betale". Det kan se ut som om kvinner, de yngre og de med kort erfaring er mer interessert i å betale for denne tjenesten enn gjennomsnittet for alle.

4.4.2 Helgekurs

Videre har vi spurt om hvor mye birøkterne er villig til å betale for helgekurs i birøkt med overnatting og mat. Av tabell 4.15 ser vi at det her er langt færre som oppgir at de ikke vil betale noe for et slikt tilbud enn tilfellet var for telefonrådgivning. Totalt er det her 14 prosent som oppgir at de ikke vil betale noe som helst. Videre ser vi også at det er færre usikre på dette spørsmålet enn på spørsmålet om telefonrådgivning. Her er det totalt 24 prosent. Også her ser det ut som om de store birøkterne har en noe høyere betalingsvillighet enn de birøkterne som har mindre enn 30 kuber. Heller ikke på dette spørsmålet er det andre signifikante sammenhenger med de øvrige bakgrunnsvariablene.

Tabell 4.15 Betalingsvillighet for helgekurs i birøkt med overnatting og mat (i prosent)

*	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Ingen ting	15	11	14
Ikke mer enn 500 kroner	21	15	20
Opp til 1000 kroner	30	34	30
Opp til 2000 kroner	8	17	9
Opp til 3000 kroner	2	4	2
Ikke sikker	25	20	24
N.	198	189	1301

4.4.3 Forsøksring

Til slutt er birøkterne spurt om hvor mye de kan tenke seg til å betale for medlemskap i en forsøksring for birøktere. Her har 20 prosent valgt å svare ingen ting. Nesten hver tredje er usikker, mens her er faktisk nesten halvparten interessert i medlemskap i forsøksring selv om det er egenbetaling. Her er det to tendenser i forskjeller mellom de små og de store. Birøkterne med mindre enn 30 kuber er både mer usikker på om – eller hvor mye – de vil betale. Blant de som oppgir at de vil betale, ønsker de med mindre enn 30 kuber et rimeligere tilbud enn de som har mer enn 30 kuber. Birøkterne med mer enn 30 kuber har en noe høyere betalingsvillighet, og ikke så mange har svart "ikke sikker". Dette er i og for seg den samme trenden som vi har sett for telefonrådgivning og kurs. Heller ikke når det gjelder medlemskap i forsøksring er det noen forskjeller i svarene til de ulike gruppene av birøktere.

Tabell 4.16 Betalingsvillighet for medlemskap i forsøksring for birøktere (i prosent)

*	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Ingen ting	20	20	20
Ikke mer enn 500 kroner	33	26	32
Opp til 1000 kroner	11	19	12
Opp til 1500 kroner	3	4	3
Opp til 2000 kroner	1	5	2
Ikke sikker	32	26	31
N.	199	190	1308

4.5 Oppsummering

Birøkterne har mange kanaler hvor de skaffer seg fagkunnskap som de trenger i birøkten. Den kunnskapskilden som brukes av flest er fagbladet "Birøkteren". Som nummer to kommer "sosial kontakt med andre birøktere",,,, som nummer tre kommer "andre tidsskrifter og bøker", og som nummer fire kommer "besøk i andres bigårder". Kurs og studieringer kommer på femteplass og er oppgitt av 45 prosent av birøktene. Når birøkterne ble bedt om å oppgi hvilken av kildene som er viktigst for dem, kommer imidlertid kursene på tredjeplass, etter "sosial kontakt med andre birøktere" og "Birøkteren".

På spørsmål om hvordan birøkterne vurderte kurstilbudet viste det seg at det her er et forholdsvis stort forbedringspotensiale. Bare hver tredje birøktere mente at de hadde hatt meget godt utbytte av kursene, mens 38 prosent oppga at de hadde hatt et ganske godt utbytte av de. Når birøkterne ble bedt om å oppgi hvordan de mente at det totale tilbudet av opplæring og rådgivning er, oppgir bare sju prosent at det er veldig godt, mens 56 prosent svarer "godt nok". Hver fjerde birøkter svarer at det ikke er godt nok, mens 15 prosent er usikre. Enda mer kritisk er svarene når det spørres om hvordan tilbudet er i forhold til at en person som er nybegynner i faget skal kunne lykkes som yrkesrettet birøkter. Da svarer hver tredje birøkter at tilbudet ikke er godt nok. De av birøkterne som har mange kuber, er generelt mer kritiske til tilbudet, både når det gjelder kurs og generelt, enn birøkterne med færre kuber.

Når det gjelder spørsmålene om betalingsvillighet, er det brukt tre eksempler på tilbud som kan være aktuelle. Det ene av tilbudene er forholdsvis kjent blant birøkterne, nemlig helgekurs. Det er også dette tilbudet som flest, 61 prosent, kan tenke seg å betale for. Men det er faktisk nesten halvparten av birøkterne, 49 prosent, som kan tenke seg å betale for å være med i en forsøksring. Dårligst ut kommer telefonrådgivning, der bare 29 prosent oppgir at de kan tenke seg å betale. Til alle disse tilbudene er det mange som svarer at de ikke er sikre. Dette kommer nok i stor grad av at det per i dag ikke eksisterer forsøksringer i birøkt og heller ikke noen organisert telefonrådgivning, slik at det er vanskelig å vurdere hva som er mulig å få ut av disse tilbudene. Også når det gjelder helgekurs vil det nok avhenge av hvordan programmet ser ut for hvor mye den enkelte føler at de vil betale. Generelt er betalingsvilligheten større blant de store birøkterne enn blant de små.

5 Produksjonsplaner og omsetning

I dette kapitlet skal vi kort se på hvilke endringer birøkterne har gjort med hensyn til produksjonsomfang de siste årene, og hvilke planer de har for de nærmeste årene. Vi vil også se på hvordan de omsetter honningen sin.

5.1 Produksjonsplaner

Det anses som et viktig mål både for Norges Birøkterlag og for Honningcentralen å øke produksjonen av honning. Derfor er også birøkterne spurt om hvilke endringer de har gjort med hensyn til produksjonen i løpet av de tre siste årene. Totalt viser det seg at 37 prosent har økt antallet bikuber, og 18 prosent har redusert antallet. Samtidig har nesten halvparten, 45 prosent, like mange kuber nå som før. Det er her klare forskjeller mellom de "store" og de "små", med flere blant de "store" som har økt antallet og færre som har redusert. Vi vet ikke hvor mange bikuber de har redusert eller økt med, men dette kan være en indikasjon på at det nå produseres mer enn tidligere.

Tabell 5.1 Andeler som har økt eller redusert antallet bikuber i løpet av de tre siste årene (i prosent)

*	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Ja, jeg har økt antallet bikuber	35	52	37
Nei, jeg har like mange nå som før	47	35	45
Ja, jeg har redusert antallet	18	14	18
N.	206	200	1356

Kvinnene utmerker seg med å øke mer enn mennene. Hele 64 prosent har økt kubetallet, mot 35 prosent av mennene. Mens 19 prosent av mennene har redusert, gjelder det samme bare åtte prosent av kvinnene. Ikke helt uventet er det også de yngre som øker mest og de eldre som reduserer mest. Mens 61 prosent av de som er mellom 30 og 45 år, og en enda høyere andel av de under 30 år, har økt, så gjelder det samme henholdsvis 43 og 20 prosent av de som er mellom 46 og 60 år og de som er eldre enn 60 år. Det er også en økende andel som ikke har endret kubetallet de tre siste årene med økende alder. Det er tilsvarende utvikling etter hvor lang erfaring birøkterne har med birøkt. Når det gjelder hvilken inntektskilde som er viktigst for birøkterne, skiller de som har birøkt og lønnsarbeid seg ut med høyere andeler som har økt kubetallet med henholdsvis 44 og 45 prosent. De som i størst grad har redusert er de som har oppgitt "annet". Blant disse er det 29 prosent som har oppgitt reduksjon. Som vi husker er svært mange av disse pensjonister. Men også i denne gruppen er det 27 prosent som har økt, og blant de som har jord- og skogbruk som viktigste inntektskilde, har 33 prosent økt kubetallet.

Som vi har sett, ser det ut som om det er flere som har økt honningproduksjonen enn som har redusert i løpet av de senere årene. Denne tendensen ser ut til å fortsette i de nærmeste årene.

På spørsmål om birøkterne har planer om å endre kubetallet de neste tre årene, oppgir nesten en tredjedel av utvalget, 32 prosent, at de har tenkt å øke antallet. 12 prosent oppgir at de vil redusere og fem prosent at de vil avvikle. Åtte prosent er ikke sikker, mens 44 prosent vil holde fram som i dag. Også her ser det ut som om de med 30 kuber eller mer vil øke kubetallet i noe større grad enn de med færre kuber.

Tabell 5.2 Planer for endring av kubetallet de neste tre årene (i prosent)

*	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Ja, jeg har tenkt å øke antallet	31	38	32
Nei, jeg har tenkt å fortsette som i dag	45	39	44
Ja, jeg vil redusere antallet	11	15	12
Ja, jeg har tenkt å avvikle	5	0	5
Ikke sikker	8	9	8
N.	210	201	1380

De samme tendensene som har gjort seg gjeldende i de tre siste årene, ser også ut til å være trenden for årene som kommer. Kvinnene har i større grad planer om å øke kubetallet enn mennene. Dette er oppgitt av henholdsvis 67 og 31 prosent. I aldersgruppen 30 til 45 år har 58 prosent slike planer, mot 13 prosent av de som er eldre enn 60 år. Det er også større vilje til å øke produksjonen blant de som har kortere erfaring med birøkt enn blant de som har holdt på lenge. Også på dette spørsmålet er det de som har birøkt og lønnsarbeid som hovedinntektskilde som er mest offensive.

5.2 Omsetning

Birøkterne er også bedt om å svare på noen spørsmål som ikke går direkte på kompetanse eller kompetansebehov. Blant annet er det spurt om hvor de leverer honningen de produserer. Her framgår det at nesten to tredjedeler, 64 prosent, leverer til Honningcentralen, men langt flere av de som har mer enn 30 kuber gjør dette, 90 prosent. De fleste omsetter også honning til familie, venner og kjente. Dette gjelder 80 prosent av de som har under 30 kuber, og 64 prosent av de som har 30 kuber eller mer. 37 prosent oppgir at de leverer direkte til forbruker, og her er det ingen forskjell mellom de små og store. Til slutt gjenstår det bare å si at fire prosent av de med mindre enn 30 kuber leverer til andre mottakere. Her viser tabellen at dette gjelder åtte prosent av de som har mer enn 30 kuber, men forskjellen er her for liten til å kunne si bestemt at det er en forskjell mellom store og små.

Tabell 5.3 Omsetningskanaler for honning (i prosent)

	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Jeg leverer til Honningcentralen*	59	90	64
Jeg leverer til andre mottakere	4	8	4
Direkte til forbruker	37	36	37
Familie, venner og kjente*	80	64	78
N.	211	201	1386

Det er to faktorer som skiller seg ut når birøkterne svarer på spørsmål om hva som er viktigst for dem når de skal omsette honningen sin. Den ene faktoren er pris, som er oppgitt av 42 prosent, og den andre er at det skal være minst mulig jobb med omsetningen. Det siste er oppgitt av 41 prosent. Her ser det ut som om de store produsentene fokuserer mer på pris enn de mindre. Noen liker imidlertid å drive med handel og å ha direkte kontakt med kunder. Dette gjelder 16 prosent av birøkterne med færre enn 30 kuber, og fem prosent av de som har minst 30 kuber. Fire prosent oppgir at andre forhold er viktigst for dem når de velger hvor og hvordan de omsetter honningen.

Tabell 5.4 Viktigste faktor for hvordan omsetningen skjer (i prosent)

*	Under 30 kuber	30 kuber el. mer	Totalt – vektet
Pris	39	56	42
Direkte kontakt med kunder/drive handel	16	5	14
Minst mulig jobb med omsetningen	41	37	41
Annet	4	3	4
N.	203	197	1338

Det er noen forskjeller mellom birøkterne etter hvilke grupper de tilhører. Det er en tendens i retning av at jo lenger man har drevet på med birøkt, jo mer vektlegges det at det skal være minst mulig jobb med omsetningen. Mens bare 28 prosent av de som har holdt på i under fem år oppgir dette, gjelder det 49 prosent av de som har mer enn 20 års erfaring. Bare 35 prosent av de som har mer enn 20 års erfaring oppgir pris som viktigste forhold, mens det samme gjelder mellom 43 og 49 prosent av de som har under 20 års erfaring.

Prisen er viktigere for de som har birøkt og jord- og skogbruk som viktigste inntektskilde. Henholdsvis 55 og 52 prosent oppgir dette. De som driver med jord- og skogbruk er også markert mer interessert i å ha direkte kontakt med kundene enn de øvrige. Dette blir oppgitt av 24 prosent i denne gruppen, mot 14 prosent i gjennomsnitt for alle.

5.3 Oppsummering – sett i forhold til betalingsvillighet

Mer enn hver tredje birøkter, 37 prosent, oppgir at han eller hun har økt kubetallet vesentlig i løpet av de tre siste årene. Samtidig oppgir nesten hver tredje, 32 prosent, at de har planer om å øke kubetallet i løpet av de tre årene som kommer. Det er kvinnene, de yngre og de med

liten erfaring som i størst grad er offensive. Det er også en ikke ubetydelig andel, 22 prosent, som svarer at de både har økt kubetallet i løpet av tre siste årene, og at de også har planer om å øke ytterligere i de tre årene som kommer. Totalt er det 54 prosent som verken har økt, eller har planer om det, mens 24 prosent har svart ja til én av delene.
De birøkterne som har økt kubetallet, eller har planer om å gjøre det, har vesentlig høyere betalingsvillighet i forhold til de tjenestene vi tok opp i delkapittel 4.4; telefonrådgivning, helgekurs og forsøksring. Mens 22 prosent av de som verken har økt kubetallet, eller har planer om å gjøre det, kan tenke seg å betale noe for en telefontjeneste, gjelder det samme 38 prosent av de som har økt eller har planer om å gjøre det. Det samme gjelder henholdsvis 56 og 68 prosent når de blir spurt om helgekurs, og 41 og 57 prosent når de blir spurt om medlemskap i en forsøksring.

6 Rådgivning og kompetanseutvikling i landbruket

I dette kapitlet vil vi se på rådgivningstjenesten og opplæringstiltakene som brukes i landbruket.

Dagens rådgivningstjeneste i landbruket er sammensatt. Både vareleverandører (for eksempel Felleskjøpene og avlsorganisasjonene) og varemottakere (for eksempel TINE og Norsk Kjøtt) driver med rådgivning. Men også andre aktører har en viktig rolle, for eksempel Landbrukets Forsøksringer på plantesiden, og Norges Bondelag og regnskapskontorene spesielt innenfor juridiske og økonomiske problemstillinger. Det offentlige, kommunenes landbruksavdelinger, Fylkesmennenes landbruksavdelinger og Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND) driver i liten grad direkte rådgivning overfor primærprodusentene. I den grad dette skjer er det først og fremst i forhold til forvaltning av økonomiske ordninger og lover. I tillegg er det de en rekke kompetanseinstitusjoner; Naturbruksskolene, Norges landbrukshøyskole, Norges veterinærhøyskole, regionale høyskoler og andre forskningsmiljøer.

Aktivitetene til samtlige av aktørene som er engasjert i rådgivning i landbruket vil ikke bli beskrevet detaljert. Det mest aktuelle er her å se nærmere på hvordan den delen av rådgivningen som er nærmest primærprodusentene er organisert. Det vil derfor bli sett nærmere på hvordan noen av varemottakerne og forsøksringene driver sin rådgivningsvirksomhet, samt Norsk Sau og Geitalslag.

Kompleksiteten medfører at det generelt er vanskelig å skille ut hva som er rådgivningsvirksomhet. Rådgivningstjenesten er i stor grad koblet sammen med selve organisasjonsarbeidet i de enkelte organisasjonene.

6.1 Landbrukets Forsøksringer

Landbrukets Forsøksringer, eller LFR, omfatter 97 forsøksringer spredt over hele landet. Forsøksringene er alene om å dekke lokal forsøks- og rådgivningsvirksomhet innenfor alle former for planteproduksjon. De er samtidig et bindeledd mellom forskermiljøene og den enkelte produsent. Forsøksringenes viktigste oppgave er å gi aktuell rådgivning basert på lokale forsøk og registreringer. Forsøksringene har om lag 29.000 medlemmer og 260 ansatte.

Forsøksringene dekker følgende produksjoner/fagfelt:

- Korn/frø
- Grovfôr
- Grønnsaker friland
- Frukt/bær
- Potet

- Veksthus blomster
- Veksthus grønnsaker
- Skog
- Økonomi
- Tilleggsnæringer

Som medlem i en forsøksring kan medlemmene oppnå følgende

- Rådgivning om plantedyrking ut fra klima, rammebetingelser og gårdens muligheter
- Hjelp til å sette opp gjødslingsplan og ta jordprøver
- Rådgivning til forbedring av produktkvalitet og valg som påvirker økonomiske resultater
- Rådgivning i forbindelse med å utnytte gårdens ressurser bedre
- Rådgivning innen økologisk/miljørettet landbruk
- Muligheter for å være med på gårdsbesøk, faglige møter, studiereiser, kurs, markdager mm.
- Tilgang til dyrkingsveiledninger, forsøksmeldinger og medlemsskriv

De fleste forsøksringene dekker et geografisk område med hensyn til medlemskap, men det finnes også landsdekkende ringer, som for eksempel Pyntegrøntringen og Veksthusringen. De landsdekkende ringene har hovedkontoret som adresse.

6.1.1 Finansiering av forsøksringene

Forsøksringene er finansiert delvis gjennom "tilskudd til forsøksringer" over Jordbruksavtalen. I budsjettet for 2002 er tilskuddet på 37,7 millioner kroner. LFR søker på vegne av alle forsøksringene om støtte, som de får basert på medlemstall i ringene og hvilken typer medlemmer ringene har. De produksjonene som er mer krevende med hensyn til rådgivning for forholdsvis mer støtte enn de som har mindre krevende produksjoner. Man skiller her mellom grovfôr, grønnsaker og veksthus. Når rammen er lagt gjennom jordbruksforhandlingene, har Statens landbruksforvaltning i oppgave å forvalte tilskudd til forsøksringene. Dette innebærer blant annet godkjenning av nye forsøksringer, beregning og utbetaling av tilskudd til den enkelte forsøksring og utbetaling av årlig kompetansetilskudd til Landbrukets Forsøksringer. Behandling, godkjenning og registrering av søknader om tilskudd gjøres av fylkesmannens landbruksavdeling. Tilskudd til forsøksringene består av tre ulike typer tilskudd:

Kompetansetilskuddet skal dekke deler av tiltak for å bygge opp kompetanse i forsøksringene. Tilskuddet ytes i sin helhet til Landbrukets Forsøksringer som har ansvar for fordelingen av tilskuddet. *Rammetilskuddet* består av et medlemstilskudd og et sonetilskudd. Medlemstilskuddet ytes til alle medlemmer og er likt for alle medlemmer. Sonetilskuddet gis per medlem og skal kompensere for geografiske og kommunikasjonsmessige forskjeller.

Spesialsatsningstilskuddet gis per medlem med prioriterte produksjoner. Hvilke produksjoner som skal prioriteres fastsettes i jordbruksoppgjøret.

Den samlede tilskuddsrammen og fordelingen på de tre ulike ordningene blir fastsatt i jordbruksoppgjøret. Det er de enkelte forsøksringene som er tilskuddsmottaker og tilskuddet blir regnet ut med bakgrunn i antall medlemmer i ringen per 31.12 året før søknadsåret. Søknadsfristen er 1. oktober. Søknaden skal skrives på skjema fastsatt av Statens landbruksforvaltning.

I tillegg finansieres driften blant annet med medlemsavgift og i noen grad direkte brukerbetaling, samt kommunale tilskudd. I vanlige ringer er kontingenten mellom 500 og 1000 kroner. I Pyntegrøntringen koster det 1.500 kroner for info-medlemmer, og 2.500 kroner for fullt medlemskap med rett til besøk av rådgiver og deltakelse i fagmøter. Infomedlemmene må betale for fagmøter. I Veksthusringen er kontingenten arealavhengig, og varierer fra drøyt 4.000 til 10.500 kroner for ordinære medlemmer og for infomedlemmer er kontingenten kr. 2.500 uavhengig av areal.

Ingen av forsøksringene er engasjert i arbeid med birøkt. Fokuset er rettet mot planteproduksjon, men det er åpent for at forsøksringene i framtida kan rette seg mer inn i mot ulike tilleggsnæringer. Problemstillingen vil her blant annet være å ha ansatte med kompetanse på birøkt, samt å skaffe finansiering til å drive virksomhet innenfor dette området.

I det følgende skal vi presentere nærmere de to landsdekkende forsøksringene, Pyntegrøntringen og Veksthusringen. Hensikten med de landsomfattende ringene, er å kunne drive rådgivning og forsøksvirksomhet innenfor produksjoner der det er få produsenter og disse bor geografisk spredt. Begge de landsomfattende forsøksringene ble igangsatt som prosjekter med Landbrukets Forsøksringer som sekretariat. I dag er Veksthusringen fullt etablert som selvstendig ring. Pyntegrøntringen er i ferd med å avslutte sin prosjektperiode, og vil fra og med årsskiftet 2002 – 2003 være en selvstendig landsdekkende forsøksring.

6.1.2 Veksthusringen[6]

Veksthusringen ble etablert 1. januar 2001 ved en sammenslåing av veksthusavdelingene i forsøksringene Jeløy og omland, Lier og omegn, Jæren, Stjørdal og omegn og Veksthusringen Hordaland. Medlemmene i Aust-Agder forsøksring avd. veksthus ble innlemmet i 2002. Fa-Fa Vestfold avd. veksthus, er tilknyttet Veksthusringen i form av en samarbeidsavtale.

Veksthusringen tilbyr rådgivning til veksthusgartnere over hele landet, og består av seks avdelinger, geografisk fordelt fra Agder i sør til Trøndelag i nord. Hver avdeling har en

[6] Informasjon om Veksthusringen er hentet fra deres nettsider: www.veksthusringen.no

rådgiver med unntak av Agder som dekkes av rådgivere fra Jæren, Lier og Jeløy. Veksthusgartnere som har stor avstand til lokalkontor tilbys informasjonsmedlemskap.

Alle rådgiverne i Veksthusringen tilbyr generell produksjonsveiledning til medlemmene i sitt lokalområde. Rådgiverne har foruten sin basiskompetanse innen planteproduksjon i veksthus, hver sine spesialområder. Denne kompetansen blir gjennom Veksthusringen tilgjengelig for medlemmer over hele landet.

For ordinære medlemmer dekker kontingenten følgende tilbud:

- Rådgivning over telefon/faks/e-post
- Medlemsskriv
- Deltakelse på gartnerivandringer og fagmøter
- Tre årlige besøk av rådgiver
- Tolking av analyser, utarbeiding av gjødselplaner, sjekking av limfeller

For infomedlemmer dekker kontingenten følgende:

- Rådgivning over telefon / faks / e-post
- Medlemsskriv
- Deltakelse på gartnerivandringer og fagmøter
- Tolking av analyser, utarbeiding av gjødselplaner

For infomedlemmene kan besøk av rådgiver avtales og betales særskilt. Prisen er da avhengig av avstand og praktisk opplegg.

6.1.3 Pyntegrøntringen[7]

Pyntegrøntringen er den andre av de to landsdekkende forsøksringene. Rådgivning innen pyntegrønt ble opprinnelig startet i form av fire tidsavgrensede prosjekter i ulike regioner. Til dette arbeidet var det knyttet fire rådgivere. Prosjektene var, som prosjekter ofte er, tidsavgrenset, og sårbart ved skifte av rådgiver. Derfor ble det søkt om midler fra SND til å realisere Pyntegrøntringen som en landsdekkende forsøksring. Det ble da tatt utgangspunkt i at realiseringsperioden skulle ta til før prosjektene utløp, for å skape kontinuitet i arbeidet.

Hovedmålet med forprosjektet var: Alle produsenter innen pyntegrønt skal ha tilbud om landsdekkende rådgivning, med et faglig nivå som gjør at produsentene etterspør denne som et middel til økt kvalitetsproduksjon. Dette skal oppnås gjennom å opprette "Pyntegrøntringen Norge". Prosjektperioden startet 1. november 2000 og skal avsluttes ved årsskiftet 2002 – 2003.

I forprosjektet er det definert en forutsetning for videre drift at det måtte være 500 medlemmer innen utgangen av 2002. Per i dag har ringen 322 medlemmer, men kommer

[7] Pyntegrøntringen har enda ikke en egen hjemmeside: Informasjon er hentet fra Gry Bjerketvedt, som er daglig leder for ringen og har Moss Landbrukskontor som arbeidssted.

likevel til å etablere seg som en selvstendig ring. Det vil være en utfordring framover å sikre 500 medlemmer i løpet av en to – treårsperiode. I mai i år ble det valgt et eget styre, og fra og med årsskiftet skal ringen være selvstendig, og ikke lenger et prosjekt underlagt Landbrukets Forsøksringers sentrale sekretariat. I den forbindelse er det nå utlyst stillinger som ringledere i og med at det blir ny arbeidsgiver. I dag er ringen organisert i tre regioner: Østlandet med Trøndelag, Rogaland og Agderfylkene, og til slutt Vestlandet.

Kontingentsatsene var i 2002 kroner 1.000 for ordinært medlem, 300 for informasjonsmedlem og 750 for støttemedlemmer. Fra og med 2003 vil satsene øke til henholdsvis kroner 2.500, 750 og 750.

For ordinære medlemmer dekker kontingenten følgende tilbud:

- Informasjon gjennom medlemsskriv hver måned
- Rådgiving over telefon/faks/e-post
- Invitasjon til fri deltakelse på møter, fagdager og markvandringer
- Delta i gruppesamlinger (erfaringsgrupper) med 5-10 dyrkere + rådgiver, sorteringsmøter m.m.
- Full tilgang til Pyntegrøntringens medlemsweb
- Feltbesøk gjennomføres av rådgiver etter en vurdering av behov og kapasitet. Ordinære medlemmer prioriteres. Feltbesøk må avtales på forhånd og inngår i kontingenten kun for ordinære medlemmer.

For informasjonsmedlemmer dekker kontingenten følgende tilbud:

- Informasjon gjennom medlemsskriv hver måned
- Rådgiving over telefon/faks/e-post
- Invitasjon til møter, fagdager og markvandringer. Deltakeravgift må påregnes.
- Avgrenset tilgang til Pyntegrøntringens medlemsweb

Støttemedlemskap er for organisasjoner, bedrifter, landbruksforvaltning fylke, kommune med mer. Disse kan benytte seg av det samme tjenestetilbudet som informasjonsmedlemmene.

Ringen har også utarbeidet en spesialtjeneste for utarbeidelse av plan for etablering av plantefelt.

6.2 Samvirkeorganisasjonene[8]

6.2.1 Felleskjøpene

Felleskjøpene driver i stor utstrekning rådgivning/veiledning ved at Felleskjøpets representanter holder faglige innlegg på møter arrangert av Felleskjøpet eller av samarbeidende samvirkeorganisasjoner og faglag. Videre har Felleskjøpet gjennom året mange fagartikler om tonnvare og teknisk utstyr i bøndenes egne tidsskrifter.

Felleskjøpet har et stort salgsapparat som i stor utstrekning fungerer som rådgiver, der hovedintensjonen er å drive salgsfremmende tiltak. Omfanget av rådgivningen/veiledningen varierer mellom de ulike Felleskjøpene. Dette er avhengig av hvilke ressurser de enkelte Felleskjøpene sitter med. De store Felleskjøpene sitter med størst kompetanse innenfor rådgivning.

Fellesselskapene i FK-gruppen er informasjons- og serviceyter for de regionale Felleskjøpene. Det vil si at f.eks. FK-Fôrutvikling driver rådgivnings- og informasjonsarbeid overfor Felleskjøpenes fagsjefer innen kraftfôr.

Tonnvarer

Det er i hovedsak de tre regionale Felleskjøpene som utfører rådgivning direkte ovenfor bøndene og spesielt innen tonnvare. De regionale Felleskjøpene har fagsjefer og -konsulenter som gir informasjon og veiledning innen fôring av drøvtyggere, svin, fjørfe og hest. Dette skjer ved kurs, foredrag og individuelle besøk.

Videre har de regionale felleskjøpene distriktssjefer. Deres primære oppgave er å drive salg, men som nevnt skjer det rådgivning i kjøpsprosessen. Det som vektlegges i Felleskjøpet er at distriktssjefene og fagsjefene skal ha god kommunikasjon med den øvrige rådgivningstjenesten i landbruket. Dette er i hovedsak meieri-, slakteri- og eggsamvirket og forsøksringene.

Felleskjøpet er varemottaker av korn, og for å sikre kvalitet og oppfølging av kornprodusentene er Felleskjøpet i startfasen med å diskutere rådgivning i forhold til kornprodusentene. Per i dag diskuteres det hvordan man kan heve nivået på produsentene, og tanken er å utvikle en FK-skole for produsentene på dette området. Man har her tenkt å utvikle et samarbeid med Landbrukets Forsøksringer.

Årlig holdes det et internt kurs for distriktssjefer, salgssjefer og fagsjefer tilknyttet tonnvareseksjonene i Felleskjøpene. Kurset har som formål å oppdatere egne ansatte om nye

[8] Mye av informasjonen om samvirkeorganisasjonene er hentet fra Strøm m.fl. (1999). Rammebetingelser for rådgivningstjenesten i norsk landbruk. Rapport fra Landbrukets Utredningskontor. Informasjonen er oppdatert i samråd med de oppgitte kildene for hver enkelt av organisasjonene.

produktutviklinger, informasjon om markedet etc. Dette for å imøtekomme kundenes behov og etterspørsel. Det er FK-Fôrutvikling som er ansvarlige for kurset.

Teknisk sektor
Ved salg av teknisk utstyr (herunder også innendørsmekanisering) blir det gitt rådgivning både av generell og spesiell karakter knyttet opp i mot produktet. I start- og oppfølgingsfasen (leveringsfasen) av produktet blir det gitt veiledning i bruk, service, sikkerhetsrutiner etc.

Årlig gjennomfører Felleskjøpet "FK-skolen", som er kursing av salgsapparatet på teknisk sektor om nye produkter sammen med Felleskjøpets leverandører. Det er FK-Maskin som er ansvarlige for kurset[9].

6.2.2 Prior

Det drives ikke med noen omfattende rådgivningstjeneste rettet direkte mot gårdbrukeren fra sentralt hold. Det er først og fremst mottaksanleggene som tar seg av dette. De som driver med rådgivning er mer spesialiserte, noen bare med egg og noen nesten bare med fjørfekjøtt. Dette avhenger av hvilke varer de tar i mot.

Organisasjonsapparatet er delt inn i tre team

- team egg
- team fjørfe
- team fôr

Etter konserndanningen praktiseres rådgivningen noe mer på tvers av mottaksanleggene enn tidligere. Dette gjelder spesielt der det er behov for samarbeid og spesialisering. Hovedregelen er likevel at produsentene mottar rådgivning knyttet til eget mottaksanlegg.

I grove trekk blir følgende gjort innenfor rådgivning i de forskjellige distriktsorganisasjonene:

- Fagmøter
- Medlemsbesøk
- Produksjonsveiledning
- Økonomisk veiledning
- KSL-arbeid
- Effektivitetskontroller
- Medlemspleie
- Helsearbeid
- Nyetablering/bygging av mer produksjonskapasitet

[9] Torkel Randem, Felleskjøpet Øst Vest.

De fleste organisasjonene har et tett samarbeid med de regionale Felleskjøpene. Dette er flere steder formalisert med avtaler.

Prior har også utviklet en "Fjørfeskole". Dette er i et samarbeid med Tomb Jordbruksskole. Fjørfeskolen er et landsdekkende etterutdanningstilbud for fjørfeprodusenter, både kjøttprodusenter og eggprodusenter. Det er ulike kurs for de ulike produksjonene. De enkelte kursene er oppbygd med to samlinger hver på to dager, med om lag en måneds mellomrom mellom samlingene. Mellom samlingene er det lagt opp til en viss grad av hjemmearbeid/oppgaver. Til fagforelesere engasjeres landets fremste fagfolk, en stor del av disse er Priors egne fagfolk. Det søkes å variere undervisningen, slik at det ved siden av forelesninger både blir besetningsbesøk, demonstrasjoner og øvelser[10].

6.2.3 Norsk Kjøttsamvirke

I Norsk Kjøttsamvirke er rådgivningsarbeidet for tiden under omorganisering. Innenfor hvert dyreslag er det en teamleder, med egen handlingsplan og budsjett. Rådgivningstjenesten består av spesialrådgivere og rådgivere som arbeider mer generelt. Tidligere har rådgivningen i liten grad blitt fakturert, mens nå vil det være et mål at 40 prosent av tjenestene som leveres av spesialrådgiverne skal faktureres, og de generelle rådgiverne vil også fakturere noe mer enn tidligere. Totalt sett bruker Norsk Kjøttsamvirke 50 – 60 årsverk på rådgivning, og av dette er om lag 25 årsverk spesialrådgivere. Til sammenligning har Norsk Kjøttsamvirke om lag 33.000 medlemmer og en omsetning på i underkant av 11 milliarder kroner. Dette betyr at det brukes om lag ett rådgivningsårsverk i gjennomsnitt for 550 medlemmer, og ett rådgivningsårsverk per 18 millioner i omsetning.

Rådgiverne har mulighet til å ta etterutdanning. Blant annet er det et samarbeid med Sevo på NLH, der det skal være mulig for spesialrådgiverne å ta utdanning og delta i doktorgradsprogrammer. I tillegg arrangerer Norsk Kjøttsamvirke selv kurs for sine rådgivere.

Sett fra bondens ståsted, så vil han eller hun få en menyliste over de rådgivningstjenestene som Norsk Kjøttsamvirke tilbyr. Per i dag er det ikke avklart hva menyen vil bestå av siden rådgivningsarbeidet er under omorganisering. Hva som vil være aktuelt for den enkelte produsent vil også avhenge av hvilket kjøttslag det dreier seg om.

Det arrangeres også kurs for bønder. Blant annet tilbys en del gjennom Storfeskolen. Kursene går fra det mer generelle til det mer spesialiserte. Det jobbes også for å utvikle rådgivning på Internett[11].

[10] Hilde Bryhn, Prior Norge.
[11] John Olav Husabø, Norsk Kjøttsamvirke.

6.3 Norsk Sau og Geitalslag

Norsk Sau og Geitalslag er en medlemsorganisasjon med 17.000 medlemmer over hele landet. Organisasjonen jobber både med faglige og politiske problemstillinger som har relevans for saue- og geiteprodusenter.

Sentralt har organisasjonen 15 ansatte, hvorav fire er i administrative stillinger og de øvrige jobber med faglige spørsmål.

Organisasjonen har i liten grad faste kurs. Det siste året har prioriteringen vært organisasjonskurs for fylkesstyrene, og dette arbeidet skal framover drives videre overfor lokallagsstyrene. Disse kursene er finansiert av deltakerne med egenandel og voksenopplæringsmidler. Det avholdes også en del faglige kurs. Dette er først og fremst på avlssiden, hvor det blant annet blir kurset i utplukking av avlsdyr.

Et annet prioritert område for kursvirksomheten er "Klippeskolen". Bakgrunnen er et ønske om å være mindre avhengig av utenlandske klippere samt bedre det økonomiske resultatet gjennom å heve kvaliteten på klippingen. I løpet av et år har det vært avholdt 19 kurs og om lag 200 personer har blitt kurset i klipping. Skolen finansieres med voksenopplæringsmidler, EB-midler, ullfondet og egenandel fra deltakerne[12].

Alle lokal- og fylkeslag skal i følge vedtektene ha en studieansvarlig i styret. Disse arrangerer studieringer, fagturer, temamøter med mer. Bygdefolket Studieforbund har utviklet et kursopplegg over saueboka som blant annet benyttes til studiering.

Norsk Sau og Geitalslag gir også ut et medlemsblad "Sau og Geit" hvor det skrives artikler med et faglig innhold som medlemmene får tilgang til.

[12] Lars Erik Wallin, Norsk Sau og Geitalslag.

7 Alternativer for birøkteren

Så langt har vi både beskrevet dagens situasjon når det gjelder opplæring og veiledning for birøktere, og vi har sett på hvilke behov birøkterne oppgir å ha. I dette kapitlet skal vi se hvilke muligheter som foreligger for å møte disse behovene. Som nevnt innledningsvis har Norges Birøkterlag og Honningcentralen planer om å utarbeide et prosjekt som skal ha som hensikt å øke interessen for yrkesrettet birøkt, skape nye arbeidsplasser og sikre allerede etablerte arbeidsplasser i næringen.

7.1 BU-midler

Bygdeutviklingsmidlene, eller vanligvis kalt BU-midlene, er en mulig finansieringskilde for opplærings- og rådgivningstiltak innenfor birøkt. Disse midlene bevilges over jordbruksavtalen og fordeles fra tre ulike kilder. Det er ikke søknadsfrister for noen av de tre kildene.

7.1.1 Sentrale BU-midler[13]

Dette er midler som er retta mot bedriftsovergripende utviklingsoppgaver av interesse for hele eller store deler av landet.

Formålet med de sentrale BU-midlene er å bidra til en bærekraftig næringsutvikling på bygdene, innen og i tilknytning til landbruk. Midlene skal nyttes til prosjektrettet virksomhet og tiltak av landsomfattende eller fylkesovergripende karakter. Det skal særlig satses på å legge til rette for utvikling av de menneskelige og naturgitte ressurser knyttet til bygda og til landbruket. Tiltak for å skape strukturer og miljø for omstilling i bygdesamfunnene og tiltak som har fokus på ungdom og rekruttering skal vektlegges. Det skal legges særlig vekt på tiltak for kunnskapsbasert næringsutvikling og tiltak som legger forholdene til rette for utvikling av arbeidsplasser for kvinner. Midlene kan også nyttes til utredningstiltak av interesse for de støtteordningene som finnes innenfor Landbrukets Utviklingsfond (LUF)[14]. Fordeling av sentrale BU-midler til landbrukspolitisk prioriterte områder kan fastsettes i tilknytning til jordbruksoppgjøret.

Definisjonen av prosjekt er at det er en tidsavgrenset oppgave, og at skal nå konkrete mål innenfor et bestemt problemområde. Tilskudd kan gis med inntil 75 prosent av godkjent kostnadsoverslag.

---

[13] Forskrift om midler til bygdeutvikling, tildeling på sentralt nivå; se: (http://www.lovdata.no/for/sf/ld/xd-19991222-1558.html)

[14] Dette er først og fremst BU-midlene, men også ordninger som går inn under Verdiskapingsprogrammet, Kompetanseutvikling i landbruket og Konkurransestrategier for norsk mat.

Denne BU-ordningen er mest aktuelle i forhold til FoU eller bransjeutvikling for næringen. Men det kan være aktuelt dersom det dreier seg om gjennomføring av sentrale opplegg.

7.1.2 BU-midler på fylkesnivå (ved Fylkesmannen)

Dette er midler som er retta mot lokale bedriftsovergripende tiltak som legger til rette for næringsutvikling, samt praktikantordningen i landbruket.

Formålet med BU-midlene er å fremme lønnsom næringsutvikling på bygdene innen og i tilknytning til landbruket ved å:

- Medvirke til etablering og utvikling av småskalapregede virksomheter
- Fremme lokalsamfunnstiltak som legger forholdene til rette for næringsutvikling
- Stimulere til rekruttering av begge kjønn til landbruket

Hovedmålgruppen for midlene er personer med tilknytning til landbrukseiendom. Fellesprosjekter der også personer og bedrifter uten landbrukstilknytning deltar, samt tiltak som fører til økt verdiskaping fra landbruket og landbrukstilknyttet virksomhet, kan støttes. Det skal særlig satses på menneskelige og naturgitte ressurser knyttet til bygda og til landbruket. Tiltak for å skape strukturer og miljø for omstillinger i bygdesamfunnene, og tiltak som fremmer innovasjon og nyskaping skal vektlegges. Det skal legges særlig vekt på å fremme samarbeidstiltak og tiltak som gir lønnsom sysselsetting i distrikter med særlige sysselsettingsvansker eller svakt utbygget næringsgrunnlag. Kvinner og ungdom under 35 år, skal prioriteres både for næringsmessige tiltak og andre tiltak. Støtte kan gis til utrednings- og tilretteleggingstiltak og til praktikantordning.

BU-forskriften og Landbruksdepartementets[15] rundskriv gir vide rammer og få begrensninger for hvilke formål som kan støttes. Formålet med ordningen legger føringer for at det er personer med tilknytning til landbrukseiendom som kan omfattes av ordningen. Dette vektlegges imidlertid ulikt fra fylke til fylke. Videre skal bruken av midlene trekke i samme retning som de ulike fylkenes strategidokumenter, fylkesplanene de ulike regionutviklingsprogrammene og andre fylkeskommunale føringer. Det er mulig å søke om utrednings- og tilretteleggingsmidler som innebærer utgifter til lønn, kontorhold, reiser og kjøp av tjenester. Slike prosjekter er ofte svært dyre, og det stilles derfor særlig store krav til utforming, detaljering og grundighet i søknadene. Ofte vil det være en forutsetning at andre også stiller med en forholdsvis høy andel av de totale kostnadene ved prosjektet. Prioriterte grupper er ungdom og kvinner.

[15] BU-forskriften; se: http://www.lovdata.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/usr/www/lovdata/for/sf/ld/ld-20011203-1657.html&dep=ld&emne=bygdeutvikling
Landbruksdepartementets rudskriv; se:
http://www.snd.no/sndweb/SND.nsf/Publi/Forskrifter%2C%20rundskriv%20o%2El%2E%20fra%20LD%20BU%2Drundskriv%20fra%20Landbruksdepartementet?OpenDocument

7.1.3 BU-midler på fylkesnivå (ved SND)[16]

Dette er midler som er rettet mot næringsrettede tiltak på den enkelte gård eller landbrukstilknyttet virksomhet. Kvinner og ungdom er prioriterte målgrupper. Formålet med BU-midlene er å fremme lønnsom næringsutvikling på bygdene innen og i tilknytning til landbruket ved å:

- Medvirke til etablering og utvikling av småskalapregede virksomheter
- Fremme lokalsamfunnstiltak som legger forholdene til rette for næringsutvikling
- Stimulere til rekruttering av begge kjønn til landbruket

Hovedmålgruppen for midlene er personer med tilknytning til landbrukseiendom. Fellesprosjekter der også personer og bedrifter uten landbrukstilknytning deltar, samt tiltak som fører til økt verdiskaping fra landbruket og landbrukstilknyttet virksomhet, kan støttes. Det skal særlig satses på menneskelige og naturgitte ressurser knyttet til bygda og til landbruket. Tiltak for å skape strukturer og miljø for omstillinger i bygdesamfunnene, og tiltak som fremmer innovasjon og nyskaping skal vektlegges. Det skal legges særlig vekt på tiltak som gir lønnsom sysselsetting i distrikter med særlige sysselsettingsvansker eller svakt utbygget næringsgrunnlag. Kvinner og ungdom under 35 år skal prioriteres både for næringmessige tiltak og andre tiltak.

Støtte kan gis til etablerere, bedriftsutvikling, investeringer, generasjonsskifte og andre tiltak. Med andre ord er de tiltakene som støttes gjennom SND først og fremst knyttet til den enkelte gård eller landbrukstilknyttede virksomheten, men kompetansehevende tiltak overfor birøktere vil kunne gå under det som nevnes som "andre tiltak". Her kan det være aktuelt både med tiltak som settes i verk innenfor ett fylke, og tiltak som settes i gang i noen utvalgte fylker.

Søknader om BU-lån på fylkesnivå, enten det er via fylkesmennene eller SND, skal i utgangspunktet gå gjennom de enkelte kommunene. Hvis søkeren er for eksempel et fylkeslag i Norges Birøkterforbund eller lignende, og prosjektet går ut over kommunalt nivå, så kan likevel søknadene gå direkte til fylkesmennene eller SNDs regionkontor. Søknadsskjema og veileder ligger på SNDs hjemmesider[17].

7.2 Kompetanseutviklingsprogrammene: KUP og KIL

Det finnes to kompetanseutviklingsprogram som kan være aktuelle når det gjelder utviklingen av kurstilbud for birøktere. Det første av disse er "Kompetanseutviklingsprogrammet", ofte

[16] Forskrift for BU-midler på fylkesnivå ved SND; se: http://www.lovdata.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/usr/www/lovdata/for/sf/ld/ld-20011203-1658.html&dep=ld&emne=bygdeutvikling&
[17] http://www.snd.no/finansiering

kalt KUP, og det andre er "Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket", som ofte kalles KIL.

7.2.1 KUP

Kompetanseutviklingsprogrammet (KUP) er et av de viktigste tiltakene knyttet til Kompetansereformen, som har som mål å bidra til å utvikle norsk arbeids- og samfunnsliv. I forbindelse med inntektsoppgjørene 1999 ble det vedtatt å opprette et eget program – Kompetanseutviklingsprogrammet (KUP). I løpet av en periode på 2 – 3 år skulle det bevilges 400 millioner kroner over Statsbudsjettet til dette programmet. I 2000 ble det bevilget 50 millioner kroner, i 2001 100 millioner og det samme i 2002. Årets statsbudsjett foreligger ikke enda, men det er uansett noen midler til fordeling for 2003.

Formålet med KUP er å bidra til nyskaping i markedet for etter- og videreutdanning. I Programdokumentet for KUP fremheves det at målgruppen for KUP er hele arbeidslivet. Programmet skal omfatte alle sektorer og næringer, og både store og små virksomheter. Det legges særlig vekt på at KUP skal utformes og brukes på en slik måte at det ikke fortrenger den etter- og videreutdanningen som alt eksisterer.

På bakgrunn av dette formålet skal KUP bidra til å :

- Gjøre private og offentlige virksomheter bedre i stand til identifisere, uttrykke og oppfylle sine kompetansebehov.
- Videreutvikle arenaer for samarbeid mellom aktører på arbeidslivssiden og utdanningssiden.
- Utvikle etter- og videreutdanningstilbud som i større grad er tilpasset behov i arbeidslivet.

Dersom en legger Programdokumentet til grunn (KUF 2000), så er det særlig prosjekter som har overføringsverdi og læringsverdi som vil bli prioritert. Det er også andre momenter som vil bli lagt vekt på når prosjektstøtten skal fordeles:

- Utvikling av nye læreformer for etter- og videreutdanning.
- Legge til rette for at etter- og videreutdanning i større grad kan skje på arbeidsplassen.
- Utvikling av metoder for kostnads- og læringseffektiv kompetanseutvikling gjennom blant annet økt integrering av IKT og multimedia.
- Gjøre opplæring på grunnskolens og videregående skoles nivå mer tilgjengelig for voksne.

Det er et sentralt vilkår at prosjektet er forankret i arbeidslivet. I tillegg skal det etableres et samarbeid mellom etterspørrer og tilbyder av utviklingstiltaket det søkes om prosjektstøtte til.

Det forutsettes en betydelig egenandel i de prosjektene det søkes om støtte til. "Betydelig" i denne sammenheng er definert til minst 50 prosents egenandel.

Det er Voksenopplæringsinstituttet (VOX) som er saksbehandler for KUP. VOX ble etablert i 2001 som et resultat av at de tre statlige voksenopplæringsinstitusjonene Norsk fjernundervisning, Norsk voksenpedagogisk forskningsinstitutt og Statens ressurs- og voksenopplæringssenter ble slått sammen. VOX skal være et utviklingssenter for voksenopplæring med kunnskapsformidling og -utvikling som hovedoppgave. VOX skal også ha ansvar for utviklingsprogrammer og nettverksbygging mellom ulike organisasjoner og institusjoner. Sekretariatet legger stor vekt på informasjon og veiledning overfor søkere av midler, for på den måten å få et best mulig grunnlag for å behandle en søknad.

Hvis man på bakgrunn av dette kapitlet skal gjøre seg noen tanker om kjennetegn ved prosjekter som får støtte innenfor Kompetanseutviklingsprogrammet, kan følgende faktorer være verdt å ta med:

- Prosjekter hvor én av målsettingene er utforming av nytt undervisningsmateriell eller nye læreformer.
- Prosjekter hvor de ansatte er særlig deltakende og opplegget er i tilknytning til arbeidsplassen. "Bygge ned grensene mellom utdanning og arbeid".
- Prosjekter som har en betydelig overføringsverdi – med klare planer for hvordan denne overføringen skal skje.
- Prosjekter der IKT og multimedia i stor grad benyttes i læringsprosessen.

I forslaget til statsbudsjett for 2003 står det at prosjektene i Kompetanseutviklingsprogrammet (KUP) i stor grad reflekterer behov i arbeidslivet og at de er med på å skape og utvikle samarbeidsarenaer mellom de som tilbyr og de som ønsker utdanning. Av hensyn til det samlede statsbudsjettopplegget foreslås det likevel å redusere bevilgningen til KUP med 40 millioner i 2003. Av de 60 millionene som da gjenstår er 35 millioner faseforskjøvet – det vil si at midlene allerede er fordelt til prosjekter, men ennå ikke utbetalt. Informasjon om eventuell utlysning av nye midler vil bli å finne på www.vox.no ved årsskiftet. Søknadsfristen for 2002 var 1. februar.

7.2.2 Kompetanseutvikling i landbruket[18]

Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL) er et ledd i landbrukets egen oppfølging av Kompetansereformen. I St.meld. nr. 42 (1997-1998) Kompetansereformen og Stortingets behandling av denne er det lagt vekt på å utvikle et etterutdanningstilbud for selvstendig næringsdrivende. I den samme meldingen er det understreket at det er viktig at det offentliges tilbud innrettes slik at også aktørene innen primærnæringene kan oppnå kompetanseheving.

[18] Retningslinjer, utfyllende regler og søknads- og rapporteringsskjema finnes på Statens landbruksforvaltnings hjemmesider: under landbruksproduksjon/kompetanse.

På bakgrunn av dette ble KIL etablert i 2001 som et treårig program. Midlene til programmet tildeles over Jordbruksavtalen hvert år. Fram til det eventuelt avtales nye midler i neste års Jordbruksavtale, er det 8 millioner til fordeling gjennom dette prosjektet. Om lag 1 million av disse er allerede øremerket tiltak overfor avløsere. Det er for øvrig disse midlene som er inne i finansieringen av utviklingen av "kurs i yrkesretta birøkt" ved Sogn Jord- og Hagebruksskole, som ble presentert i innledningskapitlet.

KIL skal bidra til nyskaping og videreutvikling av markedet for etter- og videreutdanning i landbruket slik at kompetansenivået hos næringsutøverne innen primærlandbruket, virksomheter direkte knyttet til primærlandbruket og tilleggsnæringer heves og dokumenteres for å nå de sektorpolitiske målsettingene. Etter- og videreutdanningstiltakene i dette programmet skal også legge til rette for at de som skal overta landbrukseiendommer og næringsutøvernes ektefeller/samboere kan delta. Tiltakene skal i størst mulig grad ha et likestillingsperspektiv

Programmet og de prosjektene det gis støtte til må sees i sammenheng med andre ordninger som er rettet mot kompetanseutvikling i landbruket.

Tilbydere av kompetanseutviklingstiltak som rettes mot næringsutøverne innen landbruk og virksomheter direkte knyttet til primærlandbruket kan søke om prosjektmidler. Det er en forutsetning at det etableres et samarbeid mellom tilbyder og etterspørrer (dette kan for eksempel være en næringsorganisasjon) av prosjektet det søkes om tilskudd til.

Programmet skal bidra til:

- Å gjøre landbruksnæringen bedre i stand til å identifisere, uttrykke og oppfylle sine kompetansebehov
- Å videreutvikle arenaer for samarbeid mellom utøvere i landbruket og på utdanningssiden
- Å utvikle etter- og videreutdanningstilbud som i større grad er tilpasset behov hos selvstendige næringsdrivende

Et tidsbegrenset program over 3 år skal i stor grad legge vekt på å framheve kompetanseutvikling som grunnlag for verdiskaping i landbruket, herunder utvikle nye opplæringstilbud og kunne inngå utviklingskontrakter.

Prioriteringer

Det prioriteres prosjekter som bidrar til punktene 1 – 4 nedenfor, og det er et vilkår at minst ett av punktene er oppfylt:

1. Utvikling av nye læringsformer og metoder for etter- og videreutdanning
2. Etter- og videreutdanning som i stor grad kan skje med utgangspunkt i arbeidsplassen

3. Utvikling av metoder for kostnads- og læringseffektiv kompetanseutvikling gjennom bl.a. økt integrering av IKT, multimedia og fjernundervisning
4. Gjøre opplæring på videregående opplærings nivå innenfor relevante studieretninger, mer tilgjengelig for voksne

Prosjekter som bidrar til følgende vil prioriteres:

Kvinnerettede prosjekter: Prosjekter som medvirker til likestilling og tilrettelegging for unge med omsorgsansvar vil ut i frå KIL sine retningslinjer bli tillagt prioritet.

Kompetanse rettet mot tilleggsnæringer: KIL vil bidra til videreutvikling og økt tilgjengelighet av kompetansetilbud slik at de gir omfang og fleksibilitet tilpasset behovet til næringen.

Kobling mellom bonden og veiledningsapparatet: KIL-styret ønsker ikke å støtte prosjekter for å imøtekomme det indre behovet til rådgivingstjenesten, Prosjekter som fører til at bonden lettere kan nyttiggjøre seg rådgivningsapparatets tjenester vil kunne bli høyt prioritert. Dette kan dreie seg om tiltak som møteplasser for motivering, kunnskapstilfang og erfaringsutveksling.

Formell kompetanse: KIL-styret vil prioritere tiltak som gir formell kompetanse innenfor videregående opplæring, mellomnivå eller høyere nivå. Det er ønskelig med flere etterutdanningstilbud som kan gi kompetanse på et høyere nivå, og det vil derfor vektlegges dersom kurset gir vekttall.

Nye metoder og ny teknologi: KIL-styret vil prioritere tiltak som tar i bruk nye metoder og ny teknologi på en slik måte at utdanningsopplegget blir fleksibelt og i særlig grad tilrettelagt for gjennomføring samtidig med at arbeidet ivaretas. Styret vil også legge vekt på tiltak der arbeidsplassen er basis for utdanningen. Utdanningsopplegg som baserer seg på særskilt voksenpedagogikk er interessant i denne sammenhengen.

Det er et krav at prosjektene det søkes om støtte til skal være nyskapende på markedet for etter- og videreutdanning i landbruket.

Programmet bør resultere i få og profesjonelle kurstilbydere, hvor det er en fordel at det etableres samarbeid og arbeidsdeling mellom kursarrangører. De som skal initiere prosjekter bør fortrinnsvis gjøre det i samarbeid med eksisterende studieforbund, skoler, høgskoler eller ressurssenter og lignende. Programmet har ikke som mål å skape nye skoler eller andre organisasjoner. Prosjektet bør ha lærings- og overføringsverdi, og det bør være offentlighet omkring metoder, erfaringer og resultater.

Samarbeid mellom tradisjonelle tilbydere og miljøer som vanligvis ikke har deltatt i etter- og videreutdanningstiltak rettet mot landbruket, kan tilføre landbruket og KIL nye impulser. KIL kan også støtte samarbeidsprosjekter på tvers av landegrenser.

Søkere kan søke om tilskudd både fra KIL og det sentrale kompetanseutviklingsprogrammet (KUP). Det vil imidlertid ikke bli gitt tilskudd fra KIL til prosjekter hvor tilskuddet alene skal inngå som egenandelen i KUP. Søknadsfristen for KIL-midler i 2002 var 15. februar, og dette ble kunngjort i Norsk Lysningsblad i januar 2002.

7.3 Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon

Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon skal legge til rette for primærprodusenter som utvikler spesialiserte matvarer av høy kvalitet for salg i markeder med høy betalingsvillighet. Hvert prosjekt vurderes og prioriteres ut fra flere forskjellige kriterier. Programmet skal gå over 10 år og har en ramme på 500 millioner kroner. Dette programmet kan ikke benyttes for å finansiere kompetansehevende tiltak som ikke inngår som en del av et program som faller innenfor målsettingen med programmet. Med andre ord må det knyttes nært opp til produktutvikling og eller markedsføring.

SND har sekretariatsansvaret for programmet, og søknader og henvendelser skal rettes til SNDs regionkontor. Kontaktpersoner og retningslinjer ligger på SNDs hjemmesider[19]. Det er ingen søknadsfrister.

Matprogrammet søker å sikre norske produsenters posisjon ved å fokusere på utvikling av spesialiserte matvarer med høy kvalitet basert på:

- Norske mattradisjoner og lokale/regionale matspesialiteter og hvor inspirasjon også kan være hentet fra andre land.
- Forbrukertrender i matvaremarkedet. F.eks. helsefremmende mat, mat som er lett å tilberede, mat/råvarer som er produsert med utgangspunkt i særlige etiske/miljømessige/kvalitetsmessige krav og lignende
- Fornyelse av organisering, produksjons-, leverings- og distribusjonsmetodene
- Fornyelse eller utvidelse av markedene for de aktuelle matvarene

En viktig del av matprogrammet er å tilrettelegge for nyskaping og etablering av nye virksomheter. For mange har utformingen og praktiseringen av offentlige regelverk i forbindelse med dette blitt sett på som en flaskehals. Matprogrammet gjennomfører nå et eget prosjekt som skal vurdere rutinene på dette området. Det kan gis støtte til primærprodusenter som ønsker å samarbeide om utvikling og markedsføring. Ordningen skal fungere som en starthjelp i etableringsfasen av et slikt kommersielt nettverk.

[19] http://www.snd.no/sndweb/SND.nsf/Tilbud?OpenAgent&Tittel=Mat&Side=Innovasjon

Ordningen retter seg mot utviklingsfasen hvor forretningsideen og etableringen planlegges. Tilskudd kan gis til lønn, reiseutgifter, andre driftsutgifter, konsulentbistand og markedsundersøkelser. SND kan gi inntil 50% tilskudd av godkjent kostnadsoverslag.

SND gir tilskudd til:

- Grupper av primærprodusenter i et forpliktende samarbeid.
- Næringsmiddelbedrifter i et økonomisk eller organisatorisk samarbeid med primærprodusenter.

Tilskudd kan gis til fysiske investeringer i bygninger og maskiner, produktutvikling (inkl. utvikling av emballasje), konsulentbistand, kompetanseutvikling, testsalg og markedsføring. For fysiske investeringer kan det gis inntil 30% tilskudd i forhold til godkjent kostnadsoverslag, mens det kan gis inntil 50% tilskudd til myke investeringer.

Det kan gis støtte til effektive mellomledd mellom småskala matprodusenter og matvarebutikker, matbasarer, storhusholdninger eller restaurantmarkedet. Støtteordningen gjelder for bedrifter som i hovedsak ikke driver egen matvareproduksjon, men som etablerer markedskanaler for småskala matprodusenter. Prosjektene må bidra til økt verdiskaping for matprodusentene. Ordningen kan også støtte utvikling av Internett som salgskanal.

For å lette arbeidet for primærprodusenter og næringsmiddelbedrifter vil Matprogrammet støtte tiltak for kompetanseheving. Spesielt gjelder dette innenfor områder som kan bidra til å effektivisere driften. Kunnskap om offentlige regelverk, nye organisasjonsmodeller, bedriftsledelse, produktutvikling, forretningsutvikling og marked er det ofte vanskelig å oppdatere seg på når man er travelt opptatt med den daglige driften. Disse temaene blir viktige i kompetansesatsingen. I tillegg vil det bli gitt støtte til utvikling av regionale kompetansesentre for småskala matproduksjon.

I vurderingen av prosjekter er det følgende momenter som vektlegges:
- Potensiale for verdiskaping/lønnsomhet
- Produktenes særpreg og kvalitet
- Markedsmuligheter
- Potensiale som merkevare
- Prosjekter innenfor merkeordningen for geografisk opprinnelse og tradisjon
- Prosjekter innenfor økologisk landbruk

Honningcentralen er, når denne rapporten skrives, i ferd med å utarbeide et prosjekt på Bringebærhonning, hvor det vil bli søkt om midler over Verdiskapingsprogrammet.

7.4 EVL-fondet

EVL-fondet er en videreføring av Fond for etterutdanning og driftsøkonomiske tiltak i landbruket, EDL, med nytt navn.

Formålet med fondet er å støtte tiltak som er knyttet til etter- og videreutdanning i landbruket. Styret for ordningen er det samme som styret for KIL. Midlene skal ses i sammenheng med retningslinjene for bruket av midlene til KIL. EVL-fondets midler skal gå til gjennomføringen av kurs, mens KIL-midlene skal gå til utvikling av nye tilbud.

EVL-fondet benyttes til å gi støtte til etterutdanningskurs for bønder, eller de såkalte EB-kursene, og til prosjekter[20]. Med EB-kurs menes særskilt tilrettelagte kurs eller kurspakker for økt kompetanse innen bestemte produksjoner eller temaområder.

Med prosjekter mener en tidsavgrensede tiltak med definert målsetting, ressursbruk og organisering for å tilrettelegge for å nå formålet til fondet, herunder utvikling av materiell og tiltak rettet mot aktører innen EB-virksomheten.

Målgruppen til EVL er næringsutøvere innen landbruk eller landbrukstilknyttet virksomhet. For EB-kurs skal kvinner og nye brukere prioriteres særskilt.

Søkeren kan være offentlige eller private institusjoner eller organisasjoner, med nødvendige ressurser og administrative system for å gjennomføre og administrere tiltaket og pålegg gitt i lov eller forskrift. Arrangører av EB-kurs skal vanligvis være godkjent på forhånd. Organisasjoner med fylkes- og lokale ledd skal bruke fylkesleddet som arrangør.

EB-kursene skal ha en høy faglig og pedagogisk standard, der det skal legges vekt på fordypning innen emnet. Gjennomføringen skal skje etter undervisningsmetoder og voksenpedagogiske prinsipper som aktivt gjør bruk av deltakernes erfaringer som yrkesutøvere. Deltakertallet må tilpasses kursformen og kursinnholdet slik at deltakeraktiviteten er sikret. Alle EB-kurs skal ha kursledelse. Kursene skal være åpne og kunngjøres gjennom annonsering, kurskatalog eller på annen måte som er tilfredsstillende ut fra lokale forhold. Kursene må ha en varighet på minst 12 timer, men det gis ikke støtte for mer enn 40 timer til ett kurs. Det skal være en kursavgift på minst kr. 35 per time per kursdeltaker.

Når det gjelder EB-kursene kan det gis støtte til:

- Pedagogiske kostnader: Honorar til foreleser, honorar til kursleder, reise og oppholdsutgifter til foreleser og kursleder samt til undervisningsmateriell.

[20] Retningslinjer for etter- og videreutdanningsfondet fås fra Statens landbruksforvaltning. Disse ligger foreløpig ikke på Statens landbrukforvaltnings hjemmsider.

- Deltakerkostnader: Leie av lokaler, oppholdsutgifter for kursdeltakere (internatkurs), servering (dag og kveldskurs) og til felles barnepass i forbindelse med kursavviklingen.
- Administrative kostnader: Telefon, kopiering, porto, annonsering med mer.

Støttenivå:

- Pedagogiske kostnader: For kurs med utviklet lære- eller undervisningsmateriell kan det gis inntil 50 prosent av budsjett, men maksimalt 450 kroner per kurstime. For kurs uten utviklet undervisningsmateriell kan det gis inntil 50 prosent av budsjett, men maksimalt 500 kroner per kurstime.
- Deltakerkostnader: Dag og kveldskurs: Inntil kroner 10 per deltaker per kurstime. Internatkurs: Inntil kroner 30 per deltaker per kurstime.
- Administrasjon: Inntil kroner 6000,- per søknad.

Prosjektene skal ha som formål å øke kunnskapen og finne nye løsninger på utfordringer innen EVLs arbeidsfelt. Det skal utarbeides prosjektrapporter som skal være offentlig tilgjengelig. Det skal ikke gis støtte til et prosjekt i mer enn tre år. Prosjekter kan støttes med inntil 75 prosent av godkjent budsjett.

Søknader skal sendes til EB-utvalget (FMLA er sekretariat) i det fylket hvor kurset skal avholdes, dersom det dreier seg om kurs beregnet på deltakere i dette fylket og eventuelt i samarbeidende fylker. For orientering om tidsfrister og behandlingsmåte, må det tas kontakt med FMLA i det fylket det gjelder, i og med at det kan være ulik praksis fra fylke til fylke. Dersom kurset er regionalt eller landsdekkende skal søknaden sendes til styret for EVL, med adresse Statens landbruksforvaltning. Det er ingen søknadsfrister på dette nivået.

7.5 Voksenopplæringmidler

Etter Lov om voksenopplæring, yter staten tilskudd til kurs for voksne. Formålet med voksenopplæringen er å hjelpe den enkelte til et mer meningsfylt liv. Loven skal bidra til å gi mennesker i voksen alder likestilling i adgang til kunnskap, innsikt og ferdigheter som fremmer den enkeltes verdiorientering og personlige utvikling og styrker grunnlaget for selvstendig innsats og samarbeid med andre i yrke og samfunnsliv.

Slik støtte kan være aktuelt for birøktere gjennom:

- Studiearbeid i tilskuddsberettigede studieforbund
- Etterutdanning og kortere kurs som ikke er deler av førstegangsutdanning ved høyere utdanningsinstitusjoner
- Fjernundervisning ved frittstående, tilskuddsberettigede institusjoner

7.5.1 Studieforbund

- For voksenopplæring i studieforbund yter staten et tilskudd pr. time, noe som senker kostnadene for den enkelte deltakeren eller organisasjonen som gjennomfører tiltaket.
- Til administrasjon og drift yter staten et tilskudd på grunnlag av tidligere års gjennomførte timer (dette er med andre ord et tilskudd som går til studieforbundet, og som ikke knyttes opp mot de enkelte tiltak som gjennomføres).
- Staten yter tilskudd etter særskilt søknad til pedagogisk utviklingsarbeid i studieforbundene.

Norges Birøkterlag er direkte medlem i Bygdefolkets Studieforbund, og Honningcentralen er medlem gjennom sitt medlemskap i Norsk Landbrukssamvirke. I dag mottar kursene i birøkt som arrangeres i samarbeid med Bygdefolkets Studieforbund eller andre studieforbund tilskudd per time, og studieforbundene mottar tilskudd til administrasjon og drift. Det kan eventuelt være aktuelt for å benytte tilskudd etter særskilt søknad om penger til pedagogisk utviklingsarbeid som drives av studieforbundene. Dette er en mulighet til å utvikle nye kurstilbud dersom det er spesielle behov birøkterne måtte ha.

I forslag til Statsbudsjett for 2003 er det foreslått å redusere rammene til opplæring gjennom studieforbund, men dette vil neppe få kortsiktig virkning for de enkelte tiltakene.

7.5.2 Fjernundervisning

Det kan også gis støtte til fjernundervisning. Dette må i så fall skje gjennom frittstående institusjoner som har fjernundervisning som sitt hovedmål og som er godkjent som fjernundervisningsinstitusjon.

Støtte kan gis til:

- Opplæring ved fjernundervisning på grunnlag av tidligere års gjennomførte timer. Disse midlene går til fjernundervisningsinstitusjonen, og bidrar dermed til lavere egenbetaling enn det ellers ville vært.
- Pedagogisk utviklingsarbeid etter søknad
- Fjernundervisningstiltak for prioriterte fagområder og målgrupper etter søknad.

Det er med andre ord mulig å utvikle kurs som kan organiseres som brevring hvor flere jobber sammen i gruppe med oppgaveløsningen og sender inn svar, eller den enkelte tar kurset individuelt og besvarer oppgaver. En mulighet er også å utvikle et tilbud som kan gjennomføres med hjelp av Internett. Dersom det er aktuelt å utvikle et nytt kurstilbud, kan det søkes om midler til dette.

Kurs kan utvikles med ulike mål for øyet. Kursene som utvikles i studieforbundene, eller i samarbeid med disse, er normalt ikke lagt opp i forhold til å få formell kompetanse i form av vekttall innenfor universitets- eller høyskolesystemet, eller som fag innenfor den videregående skolen. Det er likevel mulig å utvikle tilbud som gir formell kompetanse. Dersom det er innenfor det videregående skolesystemet kan dette gjøres gjennom for eksempel Natur og Næring Fjernundervisning. Dersom det er aktuelt å utvikle tilbud som gir vekttall innenfor det høyere undervisningssystemet, kan dette gjøres gjennom en høyskole eller et universitet. Også i sistenevnte tilfelle kan det organiseres som fjernundervisning, med eller uten bruk av Internett.

Det finnes i dag et brevkurs i "Birøkt som hobby og næring" som tilbys både enkeltelever og brevringer. I løpet av de siste årene har om lag 30 personer fullført dette kurset.

I forslaget til Statsbudsjett for 2003, er det foreslått å fjerne støtten til fjernundervisning. Det er derfor usikkert hvorvidt denne ordningen vil bestå.

7.5.3 Andre muligheter

Det er også mulig å yte såkalte "særlige tilskudd". Ut over ordinære støtteordninger kan departementet yte tilskudd til særlige voksenopplæringstiltak. Arbeidet for økt likestilling og demokratisering skal gis prioritet., med spesiell vekt på:

- Tiltak for særlige målgrupper: Reduksjon av deltakernes kostnader for bestemte utdanningstilbud og/eller bestemte kostnader, oppsøkende virksomhet og utvikling av utdanningstilbud som er spesielt tilpasset bestemte målgruppers behov.
- Forskning og utviklingsarbeid knyttet til tiltak på lovens område.

Disse midlene kan det søkes om gjennom studieforbund, men midlene er tenkt å dekke ekstra utgifter forbundet med at den enkelte elev har et handikap av et eller annet slag.

7.6 Oppsummering

BU-midlene er i stor grad rettet inn mot behovene til den enkelte produsent for å utrede og eller investere i nye produksjonsformer eller endringer i det vedkommende allerede driver. Det er likevel også gode muligheter til å få gjennomslag for godt definerte og planlagte prosjekter for produsenter som gruppe. Prosjektet "Arktisk Birøkt" som ble beskrevet i innledningskapitlet er et eksempel på dette. Det er særlig de fylkesvise BU-ordningene som kan være interessante, og det er mulig å få til et samarbeid over fylkene om dette.

Kompetanseutviklingsprogrammene, KUP og KIL, er først og fremst interessante når det gjelder utvikling av kurstilbud. Prosjektet "Kurs i yrkesretta birøkt" som også ble beskrevet i

innledningskapitlet er finansiert gjennom Kompetanseutvikling i landbruket (KIL). Det er de samme retningslinjene som gjelder for begge programmene.

Mens KUP og KIL er beregnet for å utvikle nye kurstilbud, så kan EVL-fondet søkes om midler for gjennomføring av kurs, men det kan også gis støtte til gjennomføring av prosjekter over disse midlene. Kursene som gjennomføres med støtte fra EVL-fondet kalles EB-kurs, og det gjennomføres i dag kurs med slike midler som er rettet inn mot birøktere. Et eksempel er kurs i Finnmark i "Arktisk birøkt"[21].

Voksenopplæringsmidler benyttes i dag til kurs som birøktere gjennomfører i dag. Alle kurs som gjennomføres i samarbeid eller regi av studieforbund får slik støtte så fremt de tilfredsstiller de satte minstekravene til antall kursdeltakere og samlinger.

Verdiskapingsprogrammet er ikke rettet direkte inn mot det som er hovedtemaet for denne rapporten. Men også her er det mulig å få midler til kompetansehevende tiltak, hvis det dreier seg om prosjekter som fokuserer på utvikling og markedsføring av nye produkter.

[21] Til tross for navnet, har dette kurset ikke noe å gjøre med prosjektet "Arktisk birøkt" i Nordland.

8 Konklusjoner

8.1 Birøkternes bruk av – og behov for kompetanse

Birøkterne oppgir i stor grad at de henter sin kunnskap fra fagblader og litteratur. I tillegg spiller den sosiale kontakten med andre birøktere stor rolle når de skal hente kunnskap som de trenger i birøkten.

Når birøkterne blir bedt om å vurdere det totale tilbudet som de har i dag på opplæring og rådgivning, så er det bare sju prosent som oppgir at det er veldig godt, mens 56 prosent svarer "godt nok". Hver fjerde birøkter svarer at det ikke er tilstrekkelig. Mange av birøkterne har en høy alder og mange har ingen ambisjoner om at birøkt skal være mer enn en hobby for dem. De store birøkterne er mer kritiske til dagens opplæring og rådgivning enn de små.

Kurs og studieringer ble oppgitt som en av måtene birøkterne får kunnskap på av under halvparten av utvalget, og mer enn hver tredje birøkter har ikke deltatt på kurs. Noe av bakgrunnen for at kursene ikke er viktigere som kunnskapskilde for birøkterne, kan være å finne i at mange mener at kursene kanskje ikke er så gode som de burde være. Bare hver tredje birøkter som har deltatt på kurs mener at de fikk et meget godt utbytte av det. På spørsmål om hvilken opplæringsform som passer dem, så er kurs (i ulike former) oppgitt av totalt litt over halvparten av utvalget. Her skiller imidlertid både kvinner, de unge og de med lite erfaring seg relativt mye ut i fra gjennomsnittet av alle birøktere. Kurs er med andre ord viktigere for noen grupper enn for andre, men dette har ikke gitt seg utslag i at de som er mest interessert i kurs er mer fornøyd med det tilbudet som eksisterer.

Tradisjonell rådgivning er svært lite brukt av birøkterne. Nå kan rådgivning ha mange former. I en forsøksring er det vanlig å tilby rådgivning ved besøk på gården, markvandringer hos andre produsenter, telefonrådgivning og Internett. Halvparten av birøkterne svarte at de skaffet seg kunnskap gjennom å besøke andres bigårder, og 14 prosent svarte at de fikk kunnskap gjennom å ha en veileder på besøk i egen bigård. Svært få benytter seg av muligheten til å ringe Norges Birøkterlag eller Honningcentralen når de har et problem, og rådgivning i gruppe benyttes også av under 10 prosent av birøkterne. På spørsmål om hvilken form for opplæring og rådgivning som passer den enkelte i forhold til deres behov, så er det nesten 60 prosent som svarer besøk i andres bigårder, og drøyt hver fjerde svarer veileder på besøk i egen bigård. Rådgivning i gruppe blir oppgitt av 14 prosent og Internett av 12 prosent. Honningcentralen og Norges Birøkterlag blir fortsatt oppgitt av svært få. Også her er det likevel noen grupper som skiller seg ut med å ha et større behov enn andre. Kvinnene, de unge og de med kort erfaring som birøktere er generelt atskillig mer interessert i besøk av veileder i egen bigård.

På spørsmålene om betalingsvillighet viste det seg også å være et potensiale for de tre ulike formene for tiltak det ble spurt om. Drøyt 60 prosent var villig til å betale noe for å delta på helgekurs og nesten halvparten kunne tenke seg å betale for å være medlem i en forsøksring. Færrest hadde tro på telefontjeneste, der bare drøyt 30 prosent i dag sa seg villig til å betale. Her skal det sies at mange allerede har erfaring med kurs, færre har erfaring med forsøksring, og enda færre har sannsynligvis erfaring med telefonrådgivning. Dette avspeiler seg også i at det er færrest som svarer "ikke sikker" på helgekurs og flest på telefonrådgivning, nesten 40 prosent.

8.2 Hvordan møte behovet?

Som nevnt i innledningskapitlet er det allerede et par prosjekter på gang som skal dekke noen av de hullene som er nevnt i opplærings- og rådgivningstilbudet for birøktere.

Utvikling av det nye kurstilbudet ved Sogn Jord og Hagebruksskule, som har satt seg som mål å være et kurs i yrkesrettet birøkt, er et av disse. Dette kurstilbudet vil sannsynligvis kunne være et bedre tilpasset kurs for birøktere som har ambisjoner om at birøkt skal være noe mer enn en hobby. Hvordan dette kan utvikles slik at birøktere rundt om i landet får muligheten til å ta kurset gjenstår å se. Det er her viktig å evaluere kurset når det kommer i gang, samt hvis vellykket, undersøke hvordan erfaringene kan utnyttes i andre sammenhenger og overfor flere birøktere enn de som kan ta kurset på skolen. Tanken er jo også at dette kurstilbudet skal kunne gis også ved andre naturbruksskoler, og at det skal utvikles nye kurstilbud til "viderekommende" birøktere (jamfør delkapittel 1.2.2).

Måten å organisere prosjektet "Arktisk Birøkt" på i Nordland er også veldig interessant. Her er det en prosjektleder/konsulent som samler birøktere til møter og som drar på besøk til produsentene og gir veiledning i de enkelte bigårdene. Denne måten å organisere rådgivningen på er ikke ulik slik en forsøksring arbeider. Slike prosjekter i ulike deler av landet var da også oppstarten på de landsdekkende forsøksringene. Det blir dermed viktig å gjennomføre en skikkelig evaluering av hvordan dette prosjektet lykkes i å nå sine målsettinger og finne ut hvilke erfaringer som er nyttige å ha med seg videre. Muligheten til å finansiere den typen prosjekter er til stede også andre steder i landet. Prosjekter er imidlertid i natur begrenset til en bestemt periode. Neste utfordring blir dermed å finne ut hvordan dette arbeidet kan videreføres. Erfaringene til de landsdekkende forsøksringene blir dermed også viktig å følge nøye. En fordel med å starte opp med dette arbeidet som prosjekt, er at man kan tilby deltakelse med lavere kontingentsatser enn det en forsøksring vil ha. De potensielle medlemmene vil dermed ha en mulighet til å vurdere hvilke fordeler medlemskap innebærer, noe som vil gjøre det lettere å ta stilling til om egenandelen er verd å betale.

I kapittel sju ble det pekt på en rekke mulige finansieringskilder som kan brukes av birøkterne. Koblet opp mot det arbeidet som foregår i Norges Birøkterlag og

Honningcentralen i dag, og de behovene som er avdekket gjennom spørreundersøkelsen, kan følgende forslag til tiltak være et utgangspunkt for diskusjon i organisasjonene:

1. Det arbeides videre med utvikling av kurs i yrkesretta birøkt for viderekommende.

   Det kan her søkes om midler fra Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket, og det er mulig å søke om midler til dette i samarbeid med Natur og Næring (se delkapittel 7.5.2 – andre strekpunkt).

2. Det arbeides for å at flest mulig av aktuelle birøktere tar kurs gjennom å øke tilgjengeligheten og holde egenandelene på et lavt nivå.

   Det søkes om EB-midler (se delkapittel 7.4)

   Kursene kan gjennomføres i samarbeid med BSF og dermed utløse støtte til voksenopplæring (delkapittel 7.5.1).

   Kursene kan organiseres som fjernundervisningstiltak, og dermed øke tilgjengeligheten for birøkterne samtidig som det utløser støtte til voksenopplæring (delkapittel 7.5.2). Dette er selvsagt avhengig av at ordningen består etter at neste års statsbudsjett er vedtatt.

3. Rådgivningsarbeidet styrkes gjennom å ansette midlertidige konsulenter i birøkt på regionbasis i tre regioner: Det sentrale Østlandet, Sørlandet med Rogaland og Telemark, og Vestlandet med Trøndelag.

   Erfaringene fra Nordland evalueres og danner basisen for å utvikle prosjekter i de tre regionene.

   Det avklares hvordan Norges Birøkterlag og Honningcentralen kan reise nødvendig egenandel til prosjektene i tillegg til egenandeler fra de birøkterne som ønsker å delta i prosjektene.

   Det søkes om BU-midler fra Fylkesmannens landbruksavdeling i de fylker som det er aktuelt for og fra SND i fylkene (se delkapitlene 7.1.2 og 7.1.3).

4. Det sikres kontinuitet i rådgivningsarbeidet.

   Når prosjektene er igangsatt, arbeides det parallelt med å utvikle et samarbeid med Landbrukets Forsøksringer, med det mål for øye at prosjektene skal videreføres som en landsdekkende forsøksring. Det er her viktig å hele tiden evaluere

betalingsvilligheten, hvilket tilbud som kan gis og hvor mange birøktere som på sikt er interessert i å fortsatt få tilgang til rådgivningstjenesten for å vite om en forsøksring for birøktere vil være levedyktig. Arbeidet for å bygge forsøksring må likevel startes tidlig i prosjektperioden for å sikre kontinuitet i arbeidet (se delkapittel 6.1).

5. Utvikle produkter med spesielle kjennetegn.

   Honningcentralen og birøktere har allerede lagt ned mye arbeid i å utvikle nye produkter. Prosjektet "Arktisk birøkt" har blant annet som mål å kunne levere "arktisk" honning som et eget merkenavn. Det er her viktig å utnytte de mulighetene som ligger i Verdiskapingsprogrammet til å finansiere utvikling av produkter og markedsføring av disse (se delkapittel 7.3). Honningcentralen er, når dette skrives, i ferd med å utvikle et prosjekt hvor det vil bli søkt om støtte over Verdiskapingsprogrammet.

Vedlegg 1 - Spørreskjema

Spørreskjema

1. Omtrent hvor mange år har du drevet med birøkt? _____ år

2. Regner du deg selv for å være hobbybirøkter eller yrkesrettet birøkter?

Sett ett kryss
1. Hobbyrøkter ☐
2. Yrkesrettet birøkter ☐
3. Ikke sikker ☐

3. Da du startet opp med birøkt, kjente du noen som drev eller hadde drevet med birøkt?

Flere kryss mulig
1. Ja, noen i familien min ☐
2. Ja, nabo(er) ☐
3. Ja, andre kjente ☐
4. Nei, jeg kjente ingen ☐

4. Hva var årsaken(e) til at du begynte med birøkt?

Flere kryss mulig
1. Spennende aktivitet ☐
2. Gode fortjenestemuligheter ☐
3. Lett å kombinere med annen yrkesaktivitet ☐
4. Positivt med pollinering i kulturvekster ☐
5. Naturinteresse ☐
6. Liker honning ☐
7. Fikk overta utstyr av en som sluttet ☐

5. Hvordan skaffer du deg kunnskapen du trenger for å drive med birøkt?

Flere kryss mulig
1. Kurs / studieringer ☐
2. Norges Birøkterlags sekretariat ☐
3. Besøk i andres bigårder ☐
4. Sosial kontakt med birøktere ☐
5. Veileder på besøk i egen bigård ☐
6. Rådgivning i gruppe ☐
7. Hos HC / videreforhandlere ☐
8. Lokallags- og fylkeslagsmøter ☐
9. Fagbladet Birøkteren ☐
10. Andre tidsskrifter og bøker ☐

6. Hva vil du si er den viktigste kunnskapskilden for deg som birøkter?
Bare sett ett kryss
1. Kurs / studieringer ☐
2. Norges Birøkterlags sekretariat ☐
3. Besøk i andres bigårder ☐
4. Sosial kontakt med birøktere ☐
5. Veileder på besøk i egen bigård ☐
6. Rådgivning i gruppe ☐
7. Hos HC / videreforhandlere ☐
8. Lokallags- og fylkeslagsmøter ☐
9. Fagbladet Birøkteren ☐
10. Andre tidsskrifter og bøker ☐

7. Har du deltatt på kurs i Bygdefolkets Studieforbund eller annet studieforbund, og i så fall hvilke kurs?

Flere kryss mulig

1. Jeg har ikke deltatt på kurs i BSF eller annet studieforbund ☐
2. Jeg har deltatt på grunnkurs i birøkt ☐
3. Jeg har deltatt på kurs i varroa ☐
4. Jeg har deltatt på dronningavlkurs ☐
5. Jeg har deltatt på KSL-kurs ☐
6. Jeg har deltatt på andre kurs ☐
   Notér ned: _____
7. Jeg er ikke sikker ☐

8. Hvilket utbytte synes du at du som birøkter hadde av disse kursene?

Sett ett kryss

1. Meget godt utbytte ☐
2. Ganske godt utbytte ☐
3. Nokså godt utbytte ☐
4. Lite utbytte ☐
5. Ikke sikker ☐

9. Synes du at tilbudet som du har i dag til opplæring og rådgivning, enten det skjer på den ene eller andre måten, er;

Sett ett kryss

1. Veldig godt ☐
2. Godt nok ☐
3. Ikke tilstrekkelig ☐
4. Ikke sikker ☐

10. Synes du at tilbudet som finnes i dag til opplæring og rådgivning, er tilstrekkelig for at en nybegynner i faget skal kunne lykkes som yrkesrettet birøkter?

Sett ett kryss

3. Veldig tilfredsstillende ☐
4. Godt nok ☐
3. Ikke tilstrekkelig ☐
4. Ikke sikker ☐

Dersom du mener at tilbudet ikke er tilstrekkelig, kan du gjerne notere her hva du mener kan forbedres.

11. Hvilken opplærings/rådgivningsform synes du passer godt i forhold til dine behov?

Flere svar mulig

1. Helgekurs ☐
2. Studieringer/kurs på kveldstid ☐
3. Heldagskurs ☐
4. Fagmøter ☐
5. Besøk av veileder i egen bigård ☐
6. Besøk i andres bigårder ☐
7. Studieturer i inn- og utland ☐
8. Rådgivning i gruppe ☐
9. Rådgivning hos HC/videreforhandler ☐
10. Rådgivning fra Birøkterlagets sekretariat per telefon ☐
11. Rådgivning per Internett ☐
12. Fagsidene i bladet "Birøkteren" ☐

12. Hvilke av følgende områder skulle du likt å vite mer om?

Flere svar mulig

1. Sykdommer ☐
2. Avl ☐
3. Økonomi ☐
4. Driftsteknikk ☐
5. Bibotanikk ☐
6. KSL ☐
7. Produktkjennskap ☐
8. Annet ☐

Noter:_____

13. Kan du angi hvor mye du er villig til å betale for henholdsvis telefonrådgivning, helgekurs og medlemskap i en forsøksring?

Tilgang til telefontjeneste som er betjent daglig hvor du kan snakke med en rådgiver innenfor birøkt

Sett ett kryss

1. Inntil 100 kr. ☐
2. Opp til 500 kr. ☐
3. Opp til 1000 kr. ☐
4. Ingen ting ☐
5. Ikke sikker ☐

Helgekurs i birøkt med overnatting og mat.

Sett ett kryss

1. Ikke mer enn 500 kr. ☐
2. Opp til 1000 kr. ☐
3. Opp til 2000 kr. ☐
4. Opp til 3000 kr. ☐
5. Ingen ting ☐
6. Ikke sikker ☐

Medlemskap i forsøksring som driver med forsøksvirksomhet og veiledning innenfor birøkt.

Sett ett kryss

1. Ikke mer enn 500 kr. ☐
2. Opp til 1000 kr. ☐
3. Opp til 1500 kr. ☐
4. Opp til 2000 kr. ☐
5. Ingen ting ☐
6. Ikke sikker ☐

14. Nå kommer tre spørsmål om bladet Birøkteren.

Hva leser du mest av i bladet Birøkteren? Flere kryss mulig	Hvordan vil du si at du leser bladet Birøkteren? Ett svar mulig	Hvor lenge oppbevarer du bladet? Ett svar mulig
1. Alt like mye ☐	1. Leser ikke ☐	1. Mindre enn 1 mnd. ☐
2. NB/HC-spaltene ☐	2. Blar igjennom ☐	2. 1 – 12 måneder ☐
3. Intervjuer med birøktere ☐	3. Under halvparten ☐	3. Mer enn 1 år ☐
4. Driftsteknikk ☐	4. Det meste ☐	4. Det varierer ☐
5. Avl, sykdom og biologi ☐	5. Stort sett alt ☐	5. Ikke sikker ☐
6. Annonsene ☐	6. Ikke sikker ☐	
7. Ser på bildene ☐		
8. Leser ikke bladet ☐		

15. Under følger noen påstander, og vi vil be deg om å angi hvor enig du er på en skala fra 1 til 5, der 1 betyr helt uenig, og 5 betyr helt enig. Dersom du føler at du ikke kan svare på spørsmålet, så svarer du 6.

A) KSL er et nyttig verktøy for meg som birøkter for å holde oversikt med drifta.
1☐ 2☐ 3☐ 4☐ 5☐ 6☐

B) Det er mye hjelp å få hos Honningcentralens ansatte og videreforhandlere når jeg er innom butikken.
1☐ 2☐ 3☐ 4☐ 5☐ 6☐

C) Bladet "Birøkteren" kommer med mye nyttig informasjon som jeg bruker i birøkten.
1☐ 2☐ 3☐ 4☐ 5☐ 6☐

D) Hvis det er noe jeg lurer på om birøkt, tar jeg ofte kontakt med sekretariatet ved Norges Birøkterlag.
1☐ 2☐ 3☐ 4☐ 5☐ 6☐

E) Jeg deltar på møtene som avholdes i birøkterlaget mitt fordi jeg får anledning til å diskutere faglige problemstillinger.
1☐ 2☐ 3☐ 4☐ 5☐ 6☐

F) Jeg synes det er nyttig kunnskap å hente på møter som "Honnemøtet" og "Agdermøtet".
1☐ 2☐ 3☐ 4☐ 5☐ 6☐

16. På hvilken måte omsetter du honningen du produserer i dag?

Flere svar mulig

1. Jeg leverer til Honningcentralen ☐
2. Jeg leverer til andre mottakere ☐
3. Direkte til forbruker ☐
4. Familie, venner, kjente ☐

17. Hva er viktigst for deg når du velger hvor og hvordan du selger honningen din?

Sett ett kryss

1. Pris ☐
2. Direkte kontakt med kunder/drive handel ☐
3. Minst mulig jobb med omsetningen ☐
4. Annet ☐

Notér:_____

18. Omtrent hvor mange bikuber har du? _____

19. Hva tror du din gjennomsnittlige netto inntekt per kube var de siste tre årene?
_____kroner.

20. Har du endret antallet bikuber vesentlig i løpet av de tre siste årene (i 2000 eller senere)?

Sett ett svar

1. Ja, jeg har økt antallet bikuber ☐
2. Nei, jeg har like mange nå som før ☐
3. Ja, jeg har redusert antallet ☐

21. Har du planer om å endre antallet bikuber i løpet av de neste tre årene (2003 - 2005)?

Sett ett svar

1. Ja, jeg har tenkt å øke antallet ☐
2. Nei, jeg har tenkt å fortsette som i dag ☐
3. Ja, jeg vil redusere antallet ☐
4. Ja, jeg har tenkt å avvikle ☐
5. Ikke sikker ☐

Landbrukets Utredningskontor

Schweigaardsgt. 34C
Pb 9347 Grønland
N-0135 OSLO
Tlf. 22 05 47 00
Fax: 22 17 23 11
E-post: lu@landsam.com
http://lu.landbruk.no

- administrativt underlagt Norsk Landbrukssamvirke -
er et samarbeidsorgan for:

Norges Bondelag
TINE Norske Meierier BA
Norsk Kjøttsamvirke
Prior Norge
AL Gartnerhallen
Norske Felleskjøp
Norske Potetindustrier
Honningcentralen AL
GENO
Norsvin
Landteknikk
Gjensidige Forsikring
Landkreditt

ISSN 0803-0324

Norsk Landbrukssamvirke

NORGES BONDELAG